

АСТАНАДА
АУЫЗСУ МӘСЕЛЕСІ
ШЕШІМІН ТАБАДЫ

2-бет

ҚАЗАҚТЫҢ
ҚАРАНАРЫ ЕДІ

14-бет

Саясат НҰРБЕК:

ҰЛТТЫҚ
БІЛІМ НЕГІЗІ
НЫҒАЯ ТҮСЕДІ

16-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№25 (1051) 19.06.2023 жыл

ОН БЕС АДАМНЫҢ ӨМІРІН ЖАЛМАҒАН ӨРТКЕ КІМ КІНӘЛІ?

ӨЛДІ ДЕУГЕ СЫЯ МА...

Зейнолла Қабдолов пен
Оралхан Бөкей туралы сыр

Асқар таудай көретін ағаларға майда-шүйде мәселелерге бола хабарласуға болмайды. Тақырыбың тиянақты, білгің келер дүниеңнің басы ашық және ауқымды болып, маңызды әңгімелер қозғалуы тиіс.

8-9
бет

Семей орманында орын алған алапат өрт он бес адамның қазасына әкеліп соқтырғаны қазақ елін ғана дүрліктіріп қойған жоқ, бүкіл әлем назарын өзіне аударды. Себебі жер жүзіндегі соңғы кезде болған өрттердің ең ауқымдысы деп бағалануда. Осы қайғылы оқиғаға байланысты республика бойынша 12 маусым аза тұту күні болып жарияланды. Өртке қарсы тұрған 14 орман қызметкерлері қызыл жалынның ортасында қалып, ай-күннің аманында тірідей жанып кетті. Қаншама отбасы асыраушы әкелерінен, етжақын ағаларынан, бауыр еті балаларынан айырылып қалды...

3
бет

КЕҢЕС ИМПЕРИЯСЫ ЕНГІЗГЕН АРАЛАС МЕКТЕП ЖҮЙЕСІН ТОҚТАТУ ҚАЖЕТ

Парламентке келген Шығыс Қазақстан облысы Риддер қаласындағы жалғыз қазақ мектебі – шаңырағы құлайын деп тұрған «Шаңырақ» мектебінің апатты жағдайы туралы ата-аналар хатын оқығанда, біз әлі Тәуелсіздік алмай, Кеңес империясында жүрміз бе деген ой келеді...

4
бет

ОТАНДЫҚ ТАСЫМАЛДАУШЫ- ЛАРДЫ БЕЛАРУСЬ және РЕСЕЙЛІК ІРІ БӘСЕКЕЛЕСТЕРДЕН ҚОРҒАУ КЕРЕК

«Ақ жол» партиясына еліміздің автотөлік тасымалдаушыларынан осы саладағы отандық нарықты қорғау қажеттілігі жөнінде үндеу хаттары келіп түсуде.

4
бет

ЕРДЕН КАЖЫБЕК О РЕФОРМЕ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

В конце марта в Алматы была созвана расширенная сессия Международной академии «Қазақ тілі». Заседание прошло в КазНУ имени аль-Фараби по теме: «Научно-методические основы изучения, преподавания и практического применения государственного языка РК». На данном форуме помимо ученых из Астаны и Алматы приняло участие большое количество специалистов как из регионов – Караганды, Кызылорды, Уральска, Шымкента, так и из ближнего и дальнего зарубежья – из Оренбурга, Чебоксары (Чувашия), Бишкека (Кыргызстан), США, ЕС (Польша и Венгрия), Турции и Китая.

14
бет

АСТАНАДА АУЫЗСУ МӘСЕЛЕСІ ШЕШІМІН ТАБАДЫ

Президент Астана қаласының әкімі Жәніс Қасымбекті қабылдады. Мемлекет басшысына елорданың әлеуметтік-экономикалық және инфрақұрылымдық дамуы туралы баяндалды.

абаттандыру мәселелері жөнінде есеп берілді.

Елорда тұрғындары тіршілік нәрінің тапшылығына наразылық білдіріп келгені белгілі. Осы орайда мемлекет басшысына ауызсу станциясы (ССС-3), жылу электр орталықтары, газ жылу станциялары құрылысының барысы туралы мәлімет берілді. Мысалы, СССР-3 станциясы пайдалануға берілгеннен кейін оның қуаты тәулігіне 100 мың текше метр су

жеткізуге жетеді. Станциясының бірінші кезеңін маусым айының соңында, екінші кезеңін биыл тамызда іске қосу жоспарланып отыр.

Кездесу соңында Қасым-Жомарт Тоқаев Астананың әлеуметтік және инженерлік инфрақұрылымын одан әрі дамыту, қаланы абаттандыру, көгалдандыру, сондай-ақ жылыту маусымына дайындық жөнінде бірқатар тапсырма берді.

ДӘРИГЕРЛЕР ОН ЖАСАР БАЛАНЫ ӨЛІМНЕН ҚҰТҚАРЫП ҚАЛДЫ

Алматы балалар жедел медициналық жәрдем орталығының дәрігерлері пион спирт тұнбасын байқамай ішіп алған баланы аман алып қалды.

Балалар жедел медициналық жәрдем орталығы баспасөз қызметінің мәліметінше, 10 жасар Дастан таушымылдық (пион) спирт тұнбасын сумен шатастырып ішіп қойған. Біраз уақыттан кейін баланың денсаулығы нашарлап, есінен танып қалған. Жедел жәрдем бригадасы науқасты Алматы балалар жедел медициналық жәрдем орталығына жеткізді.

«Бізге бала ІІ дәрежелі экзоуитты шок салдарынан өте ауыр жағдайда түсті, балада қандағы глюкозаның жоғарылауы (18 ммоль/л дейін), гипергликемия, кетоацидоз, бас ми ісінуі, жалпы интоксикация белгілері байқалды. Санасы комада болды. Қабылдау бөлімінің жағдайында науқасты көп-

бейінді дәрігерлер бригадасы тексеріп, шұғыл түрде клиникалық және зертханалық зерттеулер жүргізіліп, науқас жансақтау бөліміне жатқызылды. Оған жеке дәрігерлік және медбикелік пост тағайындалды. Жағдайының ауырлығына байланысты науқастың жүрегі екі рет тоқтап қалған. РҚТБ қызметкерлері баланы реанимациялап, жағдайын тұрақтандыруға қол жеткізді», - дейді Алматы Балалар жедел медициналық жәрдем орталығының токсикология бөлімінің меңгерушісі Хурметбек Тохтар.

Дастанның анасының баласын аман алып қалған дәрігерлерге деген алғысы шексіз.

АШЫҚ АСПАН АСТЫНДАҒЫ МҰРАЖАЙ

Жазғы маусымға орай Астана қаласында ашық аспан астындағы мұражай биылғы жұмысын бастады.

Ашық аспан астында орналасқан «Атамекен» Қазақстан картасы этно-мемориалдық кешенінде Астана, Алматы, Шымкент секілді республикалық маңызы бар қалалар мен өзге де өңірлер шағын макеттер арқылы көрсетілген.

20 жылдан астам тарихы бар мәдени орыннан еліміздегі көрнекті ғимараттар мен өңірлердің табиғатын тамашалауға болады. Кешен Маңғыстау өңірінен басталып,

Қызылорда облысынан аяқталады.

Еліміздегі 17 облыс, 3 қала және 49 көлді тамашалауға шамамен бір сағаттай уақыт кетеді.

«Бүгін «Жанұя» отбасы институтын қолдау орталығынан «Атамекен» Қазақстан картасы этно-мемориалдық кешеніне экскурсияға 100-ден аса көпбалалы отбасы, әлеуметтік аз қамтылған отбасылар және мүгедектігі бар балалар мен ата-аналар келді. Олар еліміздің сәулет өнерімен, тарихи және мәдени ескерткіштерімен танысты», - дейді «Астана қаласының Бірлескен мұражайлар басысының міндетін атқарушы Самат Тергембаев.

ОРМАН ӨРТІНДЕ ҚАЗА ТАПҚАНДАРДЫҢ ОТБАСЫНА ҚАНДАЙ КӨМЕК КӨРСЕТІЛЕДІ?

ҚР Үкіметі Абай облысындағы ірі өрттен қаза тапқандардың отбасыларына қандай көмек көрсетіліп жатқанын мәлім етті.

Үкіметтің баспасөз қызметінің хабарлауынша, Абай облысының әкімдігі уәкілетті мемлекеттік органдармен бірлесіп, ірі өртті сөндіру кезінде «Семей орманы» мемлекеттік орман табиғи резерваты» РММ-нің қаза тапқан 14 қызметкерінің, сондай-ақ өртті сөндіруге қатысқан тракторшы Сергей Архиповтың отбасы мүшелерінің тізімін жасады.

Мемлекет басшысының тапсырмаларына сәйкес оларға келесідей әлеуметтік қолдау түрлері көрсетілуде: Семей қаласында жиһазбен жабдықталған екі немесе үш бөлмелі (отбасы мүшелерінің санына қарай) пәтерлер берілді. Қаза тапқандар мен олардың отбасы мүшелерінің несиесі қарыздары өтеледі. Өтетегін қарыздардың жалпы мөлшері 36,2 млн. теңгені құрайды. «Қазақстан халқына» қорынан әр отбасыға 7 млн. теңгеден және көмелеттік

жасқа толмаған әр балаға 2 млн. теңгеден материалдық көмек көрсетіледі. Төлемдердің жалпы сомасы – 127 млн. теңге. Асыраушысынан айырылған отбасы мүшелеріне мемлекеттік бюджеттен ай сайынғы жәрдемақы тағайындалады.

Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қорынан асыраушысынан айырылу бойынша 18 жасқа дейінгі балаларға, ЖОО-да күндізгі оқу бөлімінде оқыса, оқуды аяқтағанға дейін, бірақ 23 жастан аспайтын балаларға ай сайынғы әлеуметтік төлем жасалады. БЖЗҚ-дан жерлеу рәсімдері үшін біржолғы жәрдемақы, жалпы білім беру қорынан мектеп жасындағы балаларға 500 мың теңге мөлшерінде материалдық көмек, сондай-ақ керек-жарақтар (аяқ киім, форма) мен жазғы лагерге жолдама беріледі. Жұмыс берушінің қаражаты есебінен ай сайынғы төлемдер жасалады. Сонымен қатар «Қазақстан Халық банкі» АҚ әр отбасына 3 млн. теңге көлемінде материалдық көмек береді, және басқа да коммерциялық ұйымдар көмек көрсетеді.

МЕТРО БЕКЕТТЕРІНЕ «ШҰҒЫЛА», «ТӨЛЕ БИ» АТАУЛАРЫ БЕРІЛЕДІ

Алматыда ашылатын екі жаңа метро бекеті «Шұғыла» және «Төле би» деп аталуы мүмкін. Бұл туралы қалалық мәслихаттың VI сессиясында Тілдерді дамыту және ономастика бөлімінің басшысы Бақыт Қалымбет мәлімдеді.

Айтуынша, метро бекеті құрылысының жобасына техникалық-экономикалық негіздеме әзірлеу үшін жаңа бекеттерге атау беру қажеттілігі туындап отыр.

«Наурызбай ауданындағы «Шұғыла» шағын ауданы Алатау даңғылының бойындағы №1 бекетті ономастикалық тәжірибеге сүйене отырып, жолаушылардың бағдар алуына ыңғайлы болуы үшін «Шұғыла» деп атау ұсынылып отыр. Ал, Алатау даңғылымен ұзартылатын Төле би көшесінің қиылысында болатын №2 бекетке

«Төле би» атауын беру ұсынылып отыр», - деді ол.

Спикердің сөзінше, бұл ұсынысты Алматы қаласы ономастика комиссиясы құптаған. Қала басшылығы тарапынан да қолдау тапқан. Енді Алматы әкімдігі мен мәслихаттың бірлескен шешімімен ҚР Үкіметінің жанындағы республикалық ономастика комиссиясына жолданады. Комиссия келісім берсе, Алматы әкімдігінің қаулысымен шешім қабылданады.

КӨМЕК ҚОЛЫН СОЗУ – ҚАЗАҚТЫҢ ЕЖЕЛГІ ҮРДІСІ

Ақмолалықтар Абай облысында өрттен жапа шеккендерге 20 тонна гуманитарлық көмек жөнелтті. Ақмола облыстық ішкі саясат басқармасының мәліметінше, «КамАЗ» жүк көлігіне тиелген жүк азық – түлік, көкөніс, су және өзге де тұрмыстық заттардан тұрады.

Ол өрттен зардап шеккендерге, сондай-ақ төтенше жағдайларды жоюға аталысып жатқан өрт сөндірушілер мен құтқарушыларға арналған. «Қиын жағдайға тап болған адамдарға көмек қолын созу қазақтарда ертеден бар. Бүкіл ел болып, Абай облысында орман өртінен зардап шеккендерге жанашырлық танытып, көмектесіп жатырмыз. Бұл игі істен ақмолалықтар да шет қалмады. Өңірдегі кәсіпорын басшылары алғашқы күннен-ақ

гуманитарлық көмек көрсетуге ниет білдірді», - дейді Ақмола облыстық қоғамдық кеңесінің төрағасы Ермек Нұғыманов. Осы игі іске «Агрофирма ТНК» ЖШС, «Blis Terminal» ЖШС, «Зеренді Сақтау Өнімдері» ЖШС, «Көкшетауминерл-дысулары» АҚ, «МПК Бижан» ЖШС ұлкен үлес қосып отыр. Бұдан бұрын Шығыс Қазақстан халқы Абай облысына 15 тонна гуманитарлық көмек жіеткізген болатын.

САЛЫҚ САЛАСЫНДАҒЫ СОРАҚЫЛЫҚ

Атырауда кірістер басқармасы кәсіпкерден 41,8 млн. теңгені негізсіз өндіріп алған. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі Атырау облысы бойынша департаментінің баспасөз қызметінің мәліметінше, серіктестіктің бірінің басшысынан шағым түскен.

«Серіктестік басшысы басқа кәсіпорын алдындағы дебиторлық берешекті өтеу үшін ЖШС шотынан 41,8 млн. теңгені негізсіз өндіріп алған Атырау қаласы мемлекеттік кірістер басқармасының заңсыз әрекетіне шағымданды. Іс жүзінде ешқандай дебиторлық берешек болмаған. Шенеуніктердің заңсыз әрекетінің нәтижесінде кәсіпкер 42 қызметкерге жалақы, салық төлей алмаған. Келісімшарт міндеттемелерін орындай алмағаны анықталды», - деп хабарлады департаменттің баспасөз қызметі.

Осыған орай жергілікті Антикор қызметі мемлекеттік кірістер департаменті мен өңірлік кәсіпкерлер палатасының басшылығымен кездесу ұйымдастырды. Кездесудің нәтижесінде заңсыз алынған қаражатты қайтару жөнінде оң шешім қабылданды. Қазір кәсіпкерге қаражатты қайтару рәсімі жүргізіліп жатыр.

Салық мемлекеттің негізгі қаржылық тірегі екені белгілі. Алайда бюджет қоржынын толтырамыз деп тыраштанған салықшылардың осындай асырау сұлту сорақылығына баратыны жиі байқалады. Сондықтан салық заңнамасындағы ержелерді егжей-тегжейліктей қарастыру қажет сияқты.

КЕҢЕС ИМПЕРИЯСЫ ЕНГІЗГЕН АРАЛАС МЕКТЕП ЖҮЙЕСІН ТОҚТАТУ ҚАЖЕТ

14 маусымда өткен ҚР Парламенті Мәжілісінің жалпы отырысында Мәжіліс депутаты, «Ақ жол» фракциясы мүшесі Қазыбек Иса қазақ мектептерінің ауыр жағдайына тоқталып, аралас мектеп жүйесін тоқтатуды талап етті.

ҚР ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРІ **Ғ.БЕЙСЕНБАЕВҚА,**
ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ ӘКІМІ **Д.АХМЕТОВҚА**

Парламентке келген Шығыс Қазақстан облысы Риддер қаласындағы жалғыз қазақ мектебі – шаңырағы құлабын деп тұрған «Шаңырақ» мектебін атапты. Жағдайы туралы ата-аналар хатын оқығанда, біз әлі Тәуелсіздік алмай, Кеңес империясында жүрміз бе деген ой келеді...

550-дей оқушы оқитын алғашқы қазақ мектебі әйгілі Желтоқсан көтерілісінен кейін 1987 жылы қазақ мектебін ашуға деген талап күшейіп, алдымен кешкі мектеп болып ашылған. Бірақ Тәуелсіздік алсақ та, жағдай сол Кеңес одағы кезіндегіден оңалып кеткені шамалы...

550-дей қазақ баласы оқитын

жалғыз қазақ мектебі өткен ғасырдың басында, 1936 жылы және 1952 жылы салынған екі тозығы өткен, құлайын деп тұрған жайда отыр.

Риддердегі жалпы 16 мектептің 1-еуі ғана қазақша, 12 –сі орысша, 3-еуі аралас мектеп. Қазақ елінде қазақ мектебі 20 жылдан бері жаңа ғимарат сұрап зарлап келеді. Риддерде қазақша мектеп жетіспейтіндіктен, қазақ балаларына дискриминация жасалып, оқуға жағдай жасалмай, зардап шегуде.

Соның өзінде бұл қазақ мектебі білімі бойынша қаладағы ең үздік мектеп, Қазақстанның 100 мектебі тізіміне енген.

2008 жылы Мәжіліс депутаты Нұртай Сабильяанның колдауымен «Шаңырақ» қазақ мектебіне жаңа ғимарат салуға жер де бөлінген. Бірақ кейін жергілікті әкімдікпен білім бөлімінің араласуымен құжаттар бұрмаланып, №6 шағынаудандағы жаңа мектеп ғимараты басқа аралас мектепке берілген. Қыркүйектегі мәліметі бойынша 600 орындық ол мектепке бала толмай, 218 оқушы оқыған. Қаладағы 1200-дей қазақ оқушылардың жартысы типтік емес, апатты «Шаңырақ» мектебінде, жартысы қаланың

әр жеріндегі аралас мектептерге қатынап барып оқып жүр.

Негізі, «Шаңырақ» қазақ мектебіне салынған жаңа ғимаратты «аралас» мектепке айналдырып жібергендер заң алдында жауап беруі тиіс!

2008 жылы «Шаңырақ» қазақ мектебін салуға жер телімін бөлу туралы қаулы шыққанда мектептің апатты мектепке асуы туралы експерт сараптама есі да, типтік емес мектепте отырғаны туралы да құжаттар болды.

2019 жылы бұл сараптаманы да басқа құжаттарды да мектептегі жиналыста Риддер қаласы білім беру бөлімі басшысы Дәулет Ильясов өз қолымен алып кетіп, жоқ қылды. Содан кейін 2019 жылы жаңа қаулы шығарғанда #6 ықшамауданда салынатын мектеп құжаты қазақ мектебі емес, аралас мектеп болып бұрмаланып кетті.

1. Қазақ Елінде Қазақ мектебінің құрылысына бөлінген жер мен қаражатты қандай саясатпен халықтан ұрлап, өтірік қажеттілік тудырып, басқа мектепке беріп отыр?

2. Былтыр салынған 600 балаға арналған жаңа мектепте 218 бала оқып, әлі күнге дейін толтыра алмай отырса, онда неге «Шаңырақ» қазақ мектебіне бермейді? Бұл халық қаржысын ашық тонау ғой?

Қабырғаңды қайыстырар осы Тәуелсіз және Әділетті Қазақстанның ұстанымына қарсы жасалған қаракетерге кім кінәлі? Олар неге жазаланбайды? Облыс, қала әкімдері неге мемлекеттік

мүддені қорғамауы отыр? Осы сұраққа ашық жауап талап етеміз.

Осы біздің елде қазақ мектебін ашамыз десек, «аралас мектеп ашайық» деп, араласып шыға келетін құлдық санадағы шенеуніктерден қашан және қалай құтыламыз? Тәуелсіздік алғанымызға 32 жыл болды емес пе?!

Өйткені, мұндай мемлекеттік мүддеге қарсы шенеуніктер әр қалада жетеді.

Олар әлі әкімдікте, білім саласы басында отыр.

Мысалы, Алматы облысы Талғар қаласындағы Т.Рысқұлов мектебі үшін салынған жаңа №25 мектептің «Оқу қазақ тілінде» деген паспортын ауыстырып жібергендер қызметте өсіп кетті. Алматы қаласындағы Наурызбай ауданында да №207 жаңа мектепті де араласқыштар «аралас мектеп» етіп жіберді...

Біз бұл ұлттық мүддеге – мемлекеттік мүддеге қарсы шыққандардың бәрін аты-жөнін жариялаймыз алда.

Ешкім де, ешнәрсе де ұмытылмайды!

Біз еліміздегі қазақша оқитын балалар мен ата-аналардың талаптарын қолдаймыз:

1. Риддер қаласындағы «Шаңырақ» қазақ мектебінің 600 баласына арналған, бірақ әкімдіктің бұрмалауымен, 218 оқушы ғана оқитын № 11 аралас мектепке беріліп кеткен жаңа ғимарат заңды иесі «Шаңырақ» мектебіне берілуі тиіс! Сонда қаланың осы жақтағы жеті ауданының қазақ балалары осында келіп оқиды.

2. Қаладағы қалған төрт ауданда оқып жүрген қазақ оқушылары үшін сол маңдағы №7 ықшамауданға салынатын «Жайлы мектеп» жобасы бойынша жаңа мектеп берілуі тиіс!

3. Еліміздегі ескі ғимаратта және үш ауысымда оқитын қазақ мектептерінің бәрі «Жайлы мектеп» жобасынан жаңа ғимарат алуы тиіс!

4. Кеңес империясы енгізген, әлі күнге іс-шаралары Кеңес одағы тілінде өтетін аралас мектеп жүйесін шұғыл тоқтату қажет!

Әділетті Қазақстанға қадам басқанымызды ең алдымен балалар сезінуі тиіс.

Құрметпен, «Ақ жол» фракциясы депутаттары

«Ақ жол» демократиялық партиясының баспасөз қызметі

ОТАНДЫҚ ТАСЫМАЛДАУШЫЛАРДЫ БЕЛАРУСЬ ЖӘНЕ РЕСЕЙЛІК ІРІ БӘСЕКЕЛЕСТЕРДЕН ҚОРҒАУ КЕРЕК

Отандық шағын және орта тасымалдаушы компанияларды Беларусь және Ресейлік ірі бәсекелестерден қорғау қажет. Мәжілістің жалпы отырысында «Ақ жол» фракциясының депутаттық сауалын Ержан Бейсенбаев жариялады.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ПРЕМЬЕР-МИНИСТРІНІҢ
БІРІНШІ ОРЫНБАСАРЫ
Р. В. СКЛЯРҒА

«Ақ жол» партиясына еліміздің автокөлік тасымалдаушыларынан осы саладағы отандық нарықты қорғау қажеттілігі жөнінде үндеу хаттары келіп түсуде.

Өзіңізге мәлім, батыс елдерінің ресейлік және белоруссиялық автокөлік тасымалдаушыларына енгізілген шектеу шараларынан кейін, оны айналып кетуге тырысып, олар өз кәсіпорындары мен көліктерін Қазақстанда тіркеп, қазақстандық кәсіпкерлер ретінде, Қазақстан квотасы бойынша Еуропа – Қытай аралығында жұмыс атқара бастады. Нәтижесінде, халықаралық тасымалдарды жүзеге асыратын фуралар саны шамамен 2,3 есеге артып, 16 мыңға дейін өсті, ал қазақстандық болып кеткен ресейлік және белоруссиялық компаниялар нарықтың 70 пайызын басып алды.

Айта кету керек, мысалы Қазақстанның автомобиль тасымалдаушылары мен экспедиторлары одағының мәлімдемелеріне сүйенсек, батыс елдерде ашылғанынан алғашқы үш жыл ішінде жаңа компанияның халықаралық тасымалдарда жұмыс істеу құқығы жоқ. Қазақстанда мұндай жүйе болған жоқ, сондықтан ресейлік және белоруссиялық компаниялар ешбір кедергісіз қазақстандық кәсіпорын ретінде жұмыс істеу салдары-

нан, 5 мыңға жуық қазақстандық жүк көлігі тоқтап ұлгерген, ал Қазақстан азаматтары жұмыссыз қалған. Бұл мәселе бойынша «Ақ жол» фракциясы осыдан бір жыл бұрын Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігіне депутаттық сауал жолдаған болатын (13.05.2022 ж. №ДЗ-176).

Халықаралық санкциялардың қолданылу кезеңінде еліміздің ұлттық экономикалық мүдделерін қорғауға ескере отырып, Қазақстан аумағында қызмет көрсету саласында жұмыс істейтін шетелдік компанияларға қатысты реттеу шаралары шұғыл түрде әзірленсін деген ұсынысымызға, министрліктің жауабында, тиісті шаралар қолданамыз деген уәде беріп, Қазақстанда тіркелген шетелдік тасымалдаушы кәсіпорындардың өкілдерімен кездесу жүргізілді делінген. Тек жылдың соңында, Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрінің №715 бұйрығымен тасымалдаушыларға халықаралық жүк ав-

тотасымалын іске асыруға рұқсат беретін ережелер мен Қазақстан Республикасында автомобильмен тасымалдаудың рұқсат беру жүйесінің халықаралық бағыттағы қолдану ережелеріне өзгерістер енгізілді. Енгізілген өзгерістер халықаралық жүк тасымалы мен өзге де рәсімдерді жүзеге асыруға рұқсат беретін талаптарды күшейту көзделіп, халықаралық жүк автотасымалы, сондай-ақ ішкі нарықпен отандық тасымалдаушылардың мүдделерін қорғауға бағытталған болатын.

Алайда отандық тасымалдаушылардан түсіп жатқан наразылығын ескере келе, жоғарыда аталған бұйрық қабылданғанымен, жағдай өзгеріс қойған жоқ. Бүкіл 2022 жыл бойы қазақстандық тасымалдаушылар шетелдік рұқсат бланкілері негізінен бізге көшіп келген Ресейлік және белоруссиялық тасымалдаушыларына беріліп жатқандығынан зардап шегіп келді. Ал, осы

жылдың басынан бастап берілген шетелдік рұқсат бланкілері жөнінде тізімге көңіл аударсақ, үлкен айырмашылықпен «Интертранс», «Технобел», «Интертрансавт-Костанай» ЖШС алда тұр. Бұлар – бұрынғы белоруссиялық Jenty, Primum компаниялары.

Қазіргі таңда, Беларусь тасымалдаушыларының құқықтары біздің кәсіпкерлермен тең тұр. Ал бұл біздің тасымалдаушыларымыз тасымалдайтын тауарлардың көлеміне қатты әсер етеді. Олар біздің тасымалдаушыларымызға бәсекелестік туғыза отырып, қазақстандық кәсіпорындарды жұқ жатыр. Сонымен қатар, Еуропа елдері де жоғарыда аталған Беларусь компаниялары шын мәнінде қазақстандық еместігін біледі. Осының салдарынан, өткен жылы Еуропа елдері, атап айтқанда Польша мен Литва Қазақстанға рұқсат бланкілерін бермеген. Әрине, біз Беларусь мен Ресейге еш шара қолдана алмаймыз. Олар ірі компаниялар болып жұмыс жасайды. Ал бізде шағын және орта компаниялар.

Жоғарыда баяндалғанды түйіндей келе, «Ақ жол» ҚДП фракциясы, ішкі нарықпен отандық тасымалдаушылардың мүдделерін қорғау мақсатында шағын және орта бизнеске рұқсат бланкілерін жағынан артықшылық беруіміз керек деп санайды. Бұл халықаралық тәжірибеге сай және Еуразиялық экономикалық одақтың тәртібін бұзбайды.

Құрметпен,
«Ақ жол» ҚДП фракциясының депутаттары

«Ақ жол» демократиялық партиясының баспасөз қызметі

ЭНЕРГЕТИКА МАШИНАЛАРЫН ЖАСАУДЫ ЖЕДЕЛ ҰЙЫМДАСТЫРУҒА ТИІСТІМІЗ

«Машина құрастыру - бұл тек ғана автомобильдер емес»: Коммуналдық апаттардың алдын алу және саланы жаңғырту мақсатында энергетика машиналарын жасауды жедел ұйымдастыру керек. Мәжілістің жалпы отырысында «Ақ жол» фракциясының депутаттық сауалын Азат Перуашев жариялады.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРІ
Ә.А.СМАЙЫЛОВҚА

Өткен жылыту маусымында еліміздің түрлі аймақтарында (Петропавл, Екібастұз, Риддер, Риддер) орын алған ірі коммуналдық апаттардың тұтас сериясы энергия жүйелерінің толықтай, жылу және электро-энергетика салаларында кейбір жағдайларда 95%-ға дейін тозғанын көрсетті. Осы орайда Мемлекет басшысы энергия өндіруші және энергия тасымалдаушы нысандарды, соның ішінде «Инвестиция орнына тариф» бағдарламасы аясында жаңартуды тапсырды. Сондықтан, жақын айларда энергетикалық компаниялар жалпы алғанда жүздеген миллиард косымша табық табады және оны жаңа жабдықтарды сатып алу мен ескіні модернизациялау жұмыстарына жұмсауы керек.

Сонымен бірге, тарихи тұрғыда қалыптасқандай, негізінен энергетикалық жабдықтарды өндіріп, Қазақстанға жеткізуші (құбырлар, генераторлар, қазандықтар, агрегаттар, сорғылар мен т.б.) бүгінде шабуылға ұшып, қиан Украина еді.

Ресей өнеркәсіптері секілді баламалы жеткізушілер де қазіргі жағдайда тапсырыстарды уақытылы әрі қажет көлемде өтей алмайтындығы белгілі.

Өзге нұсқалардың барлығы (жабдықтарды Европа, Корея және т.б. елдерден сатып алу) тым қымбатқа соғып, біздің нысандарға технологиялық тұрғыдан келе бермейді.

Осы орайда, «Ақ жол» демпартиясы Үкіметке жоғарыда аталған энергожүйелерді жаңартып, модернизациялау мақсатында отандық энергетикалық жабдықтарды өндіру бойынша шұғыл шаралар қабылдауды ұсынады.

Өкінішке орай, көлік жасаудың бұл саласы индустрия министрлігінің «бодауында» қалып қойған. Алайда, белгілі энергетикалық жабдықтар елімізге ауадай қажет. Сонымен қатар, мемлекет энергетикалық компанияларға осы мақсатқа жинап жұмсау үшін үлкен қаражат беру-

де – инвесттариф аясында ғана әнгіме 400 млрд. тг. астам қаражат туралы болып отыр.

Қазіргі жағдай осы қаражаттың Қазақстанда игерілуіне барлық жағдайды жасауда, оған сол Ресей мен Украинадағы кадрлар мен өндірістер әлеуетінің релокациясы мен төлем қабілеті бар сұраныс көзінің табылуы, жаңа өндірістерді ашып, оған игеру мүмкіндік беретін бұрынғы ірі көлік құрастыру кәсіпорындарының болуы да септесуде.

Қажетті серпін алған жағдайда бұл сала энергожүйемізге керекті жабдықтарды шығарып, ағымдағы жаңарту жұмыстарын қамтамасыз ете отырып, ортаазиялық аймақтан бастап жаңа сатылым нарығын игере алар еді.

Бірақ әзірге бұл ашылған мүмкіндіктер ғана, ал салалық мемлекеттік органдар тарапынан тиісті релоканттар немесе басқа серіктестерді іздеуде де, саладағы отандық өндірушілерді қолдау шараларында қажетті бастамашылық көрінбейді, мұндай даму жолына мүлде мүдделі емес сияқты.

Ұзақ жылдар бойы мемлекеттік қолдаудың жоқтығынан елімізде өмірлік маңызы бар өнеркәсіптік шығаратын кәсіпорындар іс жүзінде жоқ, ал жұмыс істеп тұрған зауыттар тек қиын емес бір ретік тапсырыстар және жөндеу базасымен шектелген.

Ал, «Өнеркәсіптік саясат туралы» заң аясында Өнеркәсіптік жинақ туралы келісім сияқты көлік жасау өндірісін тарту мен құрудың тиімді механизмдері бар. Бұл құрал оқшаулау талаптарын, бағаның ашықтығын қамтиды, ол үшін бюджеттен миллиардтаған сомалар қарастырылған. Алайда, қандай да бір себептермен аталмыш формат өнеркәсіптік өндірістегі басқа бос салаларды айналып өтіп, тек көлік пен ауылшаруашылық техникаларын құрастыруға ғана сәтті қолдануда.

Біз жинақталған тәжірибені жоғарыда көрсетілген себептерге байланысты басқа салаларға, ең алдымен энергетикалық жабдықтар құрастыруға тарату керек деп есептейміз. Осыған байланысты «Ақ жол» парламенттік фракциясы келесіні ұсынады:

1) Тез арада бизнеспен бірлесе энергия өндіруші және жеткізуші ұйымдардың, оның ішінде жылу-энергетика саласын жаңғырту қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін әлеуметтік энергетикалық жабдықтардың отандық өндірісін ұйымдастыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеу.

2) Жауапты органдарды Қазақстанға көшіру үшін тиісті шетелдік кәсіпорындарды тандырау және құрамдас бөліктерді жеткізушілер ретінде тартуға міндеттелсін.

3) «Өнеркәсіптік саясат туралы» заңды іске асыру шеңберінде энергетикалық өнімдерді өнеркәсіптік жинақтау, сондай-ақ тиісті жеңілдіктер мен Өндірісті дамыту қоры арқылы қаржыландыру туралы үлгілік келісімді әзірлеу.

Мұндай шешімнің пайдасы айдан анық – жүздеген миллиард бюджет қаражаты мен инвесттарифтің Қазақстанда қалып, ішкі нарықта қайта бөлінеді, жаңа өндірістер ашылып, жұмыс орындары құрылады, бұл қаражатты экономикаға жалақы, салықтар, несиелер бойынша төлемдер, жаңа технологиялар мен өнім түрлерін игеру ретінде қайта оралады және т.б.

Құрметпен,
«Ақ жол» ҚДП фракциясының
депутаттары

«Ақ жол» демократиялық
партиясының баспасөз қызметі

АЙМАҚ ӘКІМДЕРІ БӨЛШЕК САЛЫҚ МӨЛШЕРІН ЕКІ ПАЙЫЗҒА ТӨМЕНДЕТСІН

«Ақ жол» барлық аймақтардың әкімдерінен бөлшек салық мөлшерлемесін екі пайызға дейін төмендетуді сұрайды. Мәжілістің жалпы отырысында «Ақ жол» фракциясының депутаттық сауалын Ерлан Барлыбаев жариялады.

БАРЛЫҚ ОБЛЫСТАРДЫҢ ЖӘНЕ
АСТАНА, РЕСПУБЛИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ БА
ҚАЛАЛАРДЫҢ ӘКІМДЕРІ МЕН
МӘСЛИХАТТАРЫНЫҢ ТӨРАҒАЛАРЫНА

2023 жылдың 1 қаңтарынан бастап Қазақстанда шағын және орта бизнесті қолдау шарасы ретінде аталған тұрақты негізде арнайы бөлшек салық режимі ретроспективті түрде енгізілді. Бұл ретте заңда жергілікті мемлекеттік органдардың қарауына қарай жеке тұлғалар үшін бөлшек салықтың 2-ден 4 пайызға дейін «өзгермелі» мөлшерлемесі қарастырылған.

Алайда соңғы жарты жылда бірде-бір өңір мөлшерлемесін төмендету туралы шешім қабылдаған жоқ, барлығы 4 пайыздық жоғарғы шекті қолдануда.

Нәтижесінде, бұрын жеңілдетілген салық режимінде (АСР) шағын бизнес 3 пайыз төлесе, енді 4 пайыздан 8 пайызға дейін төлеуге мәжбүр. Яғни, күтілген жеңілдіктің орнына, биылғы жылдың 26 сәуірінде «Ақ жол» фракциясы депутаттық сауалында Үкіметке шағын және микро бизнес үшін (айналымы 100 000 АЕК-ке дейін) 2 пайыз деңгейінде бірыңғай бөлшек салықты енгізуді ұсынды.

Алайда, Үкімет бұл мәселе жергілікті атқарушы органдардың құзырында деп жауап берді. «Ақ жол» партиясының өңірлердегі жергілікті мәслихат депутаттары тиісті ұсыныстарын жолдауда, бірақ, мысалы, Қостанай облысында болғандай, жергілікті мемлекеттік кірістер департаменттерінің қарсылығына тап болып отыр.

«Ақ жол» демпартиясы мемлекеттік органдардың мұндай ұстанымы мемлекеттің экономикалық саясатын дискредитациялайды деп есептейді. Шағын кәсіпкерліктің рөлі экономикалықтан гөрі, әлеуметтік сипатқа ие. Шағын кәсіпкерлер олигарх не жемқорлар емес. Олардың яхталары немесе жеке ұшақтары жоқ. Бірақ олардың еңбегі – мемлекеттен ештеңе сұрамай, өздерін ғана емес, өзгелерді де жұмыспен қамтып, мемлекетке барынша көмектесуінде. Және олар, әрине, салықты жеңілдету деген желеумен одан да көп жүктемеге тап болуға лайық емес. Ал, әзірге дәл солай болып жатыр.

Осыған орай, «Ақ жол» фракциясы барлық аймақтар мен мәслихат төрағаларынан – заңды құқықтарыңызды пайдаланып, шағын бизнес үшін бөлшек сауда салығы мөлшерлемесін 4-тен 2 пайызға дейін төмендету туралы шешім қабылдауды сұрайды.

Құрметпен,
«Ақ жол» ҚДП фракциясының
депутаттары

«Ақ жол» демократиялық
партиясының баспасөз қызметі

Алып шаһар Алматыдағы Наурызбай ауданы жаңадан құрылған аудандардың бірі. Оның негізі 2014 жылы қаланды. Ауданға қаланың бір бөлігі мен Алматы облысының кейбір ауылдық елді мекендері қосылды. Қазір ауданда шамамен 200 мыңға жуық халық тұрады, оның 75 пайыздан астамы мемлекет құраушы, жергілікті қазақ ұлты өкілдері. Аудан жаңадан ашылғанына қарамастан жылдан жылға дамып келеді.

МІНДЕТ - ХАЛЫҚҚА МІНСІЗ ҚЫЗМЕТ

Ауданда соңғы жылдары емдеу мекемелері мен бірқатар жалпы орта білім беретін мектептер пайдалануға берілді. Сонымен қатар аудан көлемінде су, газ құбырлары, кәріз жүйесі, жол сияқты инфрақұрылымдар да іске қосылуда. Әлі де бұл бағытта атқарылар жұмыстар көп. Өйткені облыс аумағынан қосылған елді мекендерді қала деңгейіне жеткізу көп күш пен қаржыны қажет етеді. Мұндай игі істер аудан тұрғындарының тұрмысын жақсарту мақсатында жасалып жатқаны белгілі.

Жұмыс барысында бөлім мамандары 16 мемлекеттік қызметтер түрлерін көрсетеді. Күнделікті және тоқсан сайын жоспарды орындау мақсатында бөлім мамандары БАҚ-да, аудан тұрғындары арасында ақпараттық-түсіндірме жұмыстарын жүргізіп отырады. Қызмет алушыларға арналған өзіне-өзі қызмет көрсету бұрышы бар. Бөлімде мемлекеттік қызмет көрсетудің Шаңға сәйкес қағидаларын басшылыққа алады.

Биылғы жылдың өткен бес айында аудандық жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар

бөлінді. Ай сайынғы 2 мөлшердегі ең төменгі күнкөріс деңгейі (81 134 тг.) мөлшерінде төленетін Алматы қаласының Жүре пайда болған иммур тапшылығының синдромы орталығында диспансерлік есепте тұрған АИТ- инфекциясын (адамның иммурдық тапшылық вирусы) жұқтырған балаларға арналған әлеуметтік көмек алуға 4 өтініш түсіп, оған 1, 298 млн.тенге қаржы жұмсалды.

Әлеуметтік көмек бағдарламасы бойынша санаторлы-курорттық емделуге сұраныс көп, ол жылдан жылға артып келеді. Биыл 447 зейнеткерден өтініш қабылданды. Оның ішінде әзірге 313 адамға жолдама берілді. Өткен 2022 жылы санаторлы-курорттық емделуге – 410 өтініш қабылданған болатын. Айта кетелік, қазіргі уақытта санаторлы-курорттық емделуге барған бір адамға төленетін қаражат соммасы – 112 мың. тенге мөлшерінде.

Әрине, бірінші кезекте мүгедектерге арналған қызмет түрлеріне баса назар аударылады. Өйткені тап осы топтағы адамдар жан-жақты көмекке өте мұқтаж. Бүгінгі күні 269 жүріп-тұруы қиын I топтағы мүгедектерге жеке көмекші қызметін көрсетуге 70 643 718 тенге жұмсалады. Естуі бойынша мүгедектер үшін ымдау тілі маманының қызметімен 58 адам қамтылған. Көру мүмкіндігінен айрылған мүгедектерден тифлотехникалық құралдар алуға 30 өтініш түсіп, оның 16 қамтамасыз етілді. Сол сияқты сурдотехникалық құралдарға 64 өтініш қабылданып, 35-і қамтамасыз етілді. Оның қатарында 18 жасқа дейінгі 8 бала бар. Мүгедектерге арналған шипажай қызметі де ескерілген. Қазір мүгедектігі бар жандардан 581 өтініш қабылданып, 150 адамға, оның ішінде 4 балаға жолдама берілді.

Жүріп-тұруға мүмкіндігі жоқ мүгедектер арнайы құрал-жабдықтарға аса мұқтаж екені белгілі. Олар сол арқылы аз да болса өздеріне керек істерді атқара

алады. Бірінші топ мүгедектерге арналған арбаларға сұраныс жиі болады. Биыл бірінші топтағы 40 мүгедек адам сондай арбалармен қамтамасыз етілді. Протезді-ортопедиялық орталығына – 190 өтініш қабылданды. Санитарлы-гигиеналық құралдарымен 202 тұрғын қамтамасыз етілді.

Кейінгі жылдарда пайда болған қызмет түрлерінің бірі – инвотакси. Ол адамдардың емханаға немесе аса да мекемелерге баруына өте ыңғайлы. Мүгедектер мен мүгедек балаларға аудан бойынша 42 инвотакси қызметі көрсетеді. Бұдан басқа мүгедек балаларды үйде оқытуға жұмсалған шығындарды өтеу қызметіне 82 өтініш берушінің төлемдері жүргізілді. Қазақстан Республикасы Президентінің тапсырмасына сәйкес, Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Семей ядролық сынақ алаңындағы ядролық сынақтардан зардап шеккен азаматтарға бір жолғы мемлекеттік ақшалай өтемақыны төлеудегі кейбір мәселелер туралы» Қаулысын жүзеге асыру барысында есепті мерзімде ақшалай өтемақы және күәлік алу үшін 95 іс құжаттары қабылданды. Бұған қоса коммуналдық төлемдерді, үйлеріне газ жүргізуге кеткен шығынды өтеуге де отбасының жағдайына қарай қаржылай көмек беру қарастырылған. Аудан еліміздің демографиялық көрсеткішін жақсартуға үлкен үлес қосып отырған көпбалалы отбасылар баршылық. Айталық «Алтын алқа» және «Күміс алқа» мемлекеттік наградасымен марапаттауға 44 өтініш қабылданды.

Әлеуметтік тұрғын үйіне, Ардагерлер үйіне және мүгедек балалар, 18 жастан асқан психоневрологиялық ауытқулары бар жандарды мемлекеттік медико-әлеуметтік мекемелеріне 74 азамат, 70 бала психоневрологиялық медико-әлеуметтік арнайы балалар үйімдарына орналастырылды. Жалғызбасты қарттарға, мүгедектерге үйде әлеуметтік қызмет көрсету де жалғасын тапты.

Әртүрлі санаттағы аудан

тұрғындарына әлеуметтік көмекпен бірге оларды елімізде аталып өтетін басты мерекелермен құттықтау, құрмет көрсету де тұрақты үрдіске айналған. Әсіресе қариялар үшін жеңіл күнінің жөні бөлек. Биыл 475 ардагерге жалпы сомасы 35 млн. тенге төлемақы берілді. Сол сияқты 197 еңбек тыл ардагерлеріне, ҰОС қаза тапқан жауынгерлердің жесірлеріне, басқа мемлекеттер аумағындағы әскери қимылдардың ардагерлеріне, Ұлы Отан соғысының қатысушыларының тенеістірілген тұлғаларға да төлем-ақылар тапсырылды. Бұл аудандағы тұрғындарға әлеуметтік көрсету қызметінің бір парасы. Басты мақсат – көрсетілетін қызметтің көпшіліктің кәдесіне асуы, оның мінсіз болуы.

Қаладағы аудандар қатарына кейін қосылған Наурызбай ауданы алдында әлі талай асулар тұр. Жаңа аудан болғандықтан шешімін тауып үлгермеген мәселелер де жоқ емес. Аудан әкімі Тоғызбаева Нәзира Асылбекқызы халыққа аса қажет бағыттарды басты назарда ұстап, сала бойынша мамандармен бірге ондай нысандарға үнемі бақылау жасап отырады. Соның бірі тұрғындарды сапалы ауыз сумен қамтамасыз ету болып табылады. Ол үшін Қарағайлы, Таусамалы және Тастыбұлақ шағынаудандарында ауыз суды өңдеудің I кезеңін жүргізу үшін көлдене тундырғыштың құрылысы жоспарланған. Қарағайы өзеніндегі бас су жинау құрылысына барып, қолданыстағы су беру жүйесі жұмысын жіті назарда ұстайды.

Аудандағы № 35 қалалық емхана апатты деп танылған болатын. Мамандармен кешенді тексеру жүргізіліп, барлық қажетті қорытындылар жасалды. Нысанды күрделі жөндеу және тірек конструкцияларын нығайту үшін жұмыстар жүргізіледі. Тастыбұлақ және Қалқаман шағынауданы шығысында жаяу жүргіншілер жолдары, сыртқы жарықтандыру желілері және басқа да абаттандыру жасалмаған. «Бюджетке қатысу» қалалық бағдарламасы аясында осы учаскені абаттандыру басталады. Жақын жерде балалар ойын және спорт алаңдарын салу да жоспарда бар.

«Ақжар» шағынауданының тұрғындарымен кездесуде үздіксіз сумен жабдықтаудың жоқтығына алаңдаушылық білдірген болатын. Бұл мәселе де шешімін таппақшы. Екі су құбырының құрылысы бір біріне қарай жүргізілуде. Бірінші кезең бойынша құрылысты Бекпешев ЖШС бойынша «АГС Пласт» ЖШС мердігерлік ұйымы жүргізсе, екінші кезең бойынша әлеуметтік жауапкершілік шеңберінде «Qazaq Stroy» құрылыс компаниясы салады. Жұмыстың аяқталу мерзімі ағымдағы жылдың 20 шілдесі. Ауданда бұдан да басқа күрделі құрылыс жұмыстары жүргізілуде.

Әдетте әлеуметтік желіде, телеарналарда әкімшілік тарапына сын жиі айтылып жатады. Бұл барлық әкімдіктер нашар жұмыс істейді дегенді білдірмесе керек. Жұмысында кемшіліктері жиі болатын әкімдіктерді жоқ деп те айта алмаймыз. Дегенмен қолда бар мүмкіндіктерін тиімді пайдаланып, халыққа мінсіз қызмет ететін ұжымдар да баршылық. Соның бірі – Алматы қаласындағы Наурызбай ауданы дер едік. Жаңадан құрылған аудан өзіне жүктелген зор міндеттерді абыроймен атқарып, қаладағы желгі, алдыңғы қатарлы аудандармен үзетін қағыстырады деген сенімдемиз.

Бек МЫРЗАҰЛЫ

Халықтың әлеуметтік-тұрмысын жақсартуда оларды жұмыспен қамтуын ерекше маңызды бар. Жұмыспен қамтылған, соған байланысты лайықты жалақы алатын отбасы ешқашан қиындық көрмейді, ешкімге тәуелді болмайды. Керісінше сол еңбегімен еліміздің дамуына өз үлесін қосатын болады. Адамдарымызды жұмыспен қамтудың негізгі маңыздылығы да сонда деп білуіміз керек. Аудан әкімдігі тұрғындарды жұмыспен қамту мәселесімен тұрақты түрде айналысады. Оларды бос жұмыс орындарына орай түрлі мамандыққа оқыту да жүргізіледі.

Сонымен қатар тұрғындарымызды әлеуметтік жағынан қорғау да аса қажет. Өйткені барлық адамдарымыздың жұмыс істеуге мүмкіндігі бола бермейді. Олардың қатарында түрлі мүгедектігі бар адамдар немесе жасы ұлғайған жандар бар. Сол сияқты көпбалалы отбасыларға да көмек қажет болады. Бұл бағытта адамдарымызды қамқорлыққа алатын көптеген мемлекеттік бағдарламалар бар екені белгілі. Ал жергілікті мемлекеттік органдар сол бағдарламаларды іске асыруға міндетті. Яғни тұрғындарға түсіндіру жұмыстарын жүргізіп, белгіленген әлеуметтік көмектерді көрсету арқылы қызмет ету. Бұл бағыттағы іс-шараларды Наурызбай аудандық жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімі нақты іске асырып келеді.

бөлімі осы уақытқа өздері жоспарлаған іс-шараларды толықтай орындады деуге болады. Атауды әлеуметтік көмекке мақтау аудан тұрғындары барлық жердегідей көптеп саналады. Осы мақсатта аталған бес айда 231, 527 млн.тг. төленді. Мемлекеттік әлеуметтік топтамасы бағдарламасына сәйкес 517 балаға 5,325 млн.тг. берілді. АӘК алушылардың ішінде 337 көп балалы отбасы, оның ішінде бала саны – 1530 болды.

Әлем бойынша медицина саласының дамып, емдеудің жаңа, сапалы, нәтижелі түрлері қолданылып жатқанмен бүгінгі күні түрлі сырқатқа тап болғандар саны азаймай отырғаны жасырын емес. Бұл бір ғана біздің елде емес, дүниежүзі бойынша орын алып отырған жағдай. Оған жер бетіндегі экологиялық жағдайдың нашарлауы мен түрлі аурулардың бір елден екінші елге таралуы әсер етіп отыр. Сондықтан түрлі сырқаттармен ауыратын тұрғындарымызға емделу үшін аса қажет. Түрде қаржылай көмек түркі тілдес елдерден зерттеп бекіткен ауру түріне қарай анықталады. Мысалы, 12 АЕК мөлшерінде емдеудің амбулаториялық кезеңінде жүрген және туберкулезге қарсы күрес диспансерінде асырған тұрған туберкулезбен ауырған азаматтарға арналған әлеуметтік көмек сұраушылардан бес айда 66 өтініш келіп түскен. Оларға жалпы алғанда 7, 286 млн. тенге

лай. Солардың бәрін елімізге әкеліп басын қосу осы Хрущевтің қолынан келетіндігін қайта-қайта ескертіп, жоғары жаққа жеткізе барсын деген ниетпен өз ойын айтып шықты, — деді академик-жазушы З.Қабдолов.

Шынында, Компартияның мақсаты тың игеру ғана болса, оны шетте тұратын қазақтарды әкеліп те атқаруға болар еді. Әуезов бірінші хатшыға осыны ашық айтқан. Хрущевті мақтай отырып, өзінің осы сәлемдемесін жеткізуге сұраған. Басқалар үй-жай, көлік, қаламақы сұрайтын кез еді, Мұхаң арадан суырылып шығып, қашанғыдай өзінің мықтылығын көрсетеді. Соның бәрін байқап, көріп отырған Зейнолла ағамыздың көңілінде көп ой қалады. Оны Әуезовке бұрынғыдан да жақындата түскен, бәлкім, осындай себептер шығар, кім білсін. Әйтеуір, Әуезов десе, ішкен асын жерге қойып тұрып әңгімелей кететінін талай байқағанбыз.

Өзі ұлы Мұхаңнан дәріс алған, талай рет оның ыстық ықыласы мен

салатын уақытта жастық жалынын қарабақтың қарбаласы мен тіршілік атты тауқыметтің түтіні жұтып, беймаза арпалысқа түскен буын бойдағы бары мен нысән көрсете алмай қалды. 1990-жылдардың басында басталған баянсыз бетталыстар бағдары белгісіздеу бағыттардың жемтігіне айналғандай болды. Жастар жағы улап-шулап көшеде қалды. Шарасыздық шымылдығы ашылып, шайпау тірлік шегін көрсете бастағанда, Алматыдағы құрылысы бітіп, бос тұрған үйдің пәтерлеріне рұхсатсыз баса-көктеп кіре бастаған жастар тіпті заңдылық пен заңсыздықтың екі арасын айыра алмай қалып еді.

Енді ғана есін жиып, етегін жинап үлгерген, әлкі-тәлкі әлемде әділдіктің ақ туын көтерген, бозбалалық босағасынан енді шыға бастаған, осы күнге дейін біреудің ала жібін аттап көрмеген жастардың бір легі қаланың жоғары жағындағы Әл-Фараби даңғылының аржағына киіз үй тігіп, жер басып аламыз деп

рағында болып жатқан қызықтар біздікінен де ерекшеліу көрініп тұратыны тағы бар. Онда бірі ерте, бірі кеш қызмет еткен жазушылар — Рамазан Токтаров, Адам Мекебаев, ақындар — Рафаэль Ниязбеков, Мырзан Кенжебаев үшінші қабаттың залын толтырып, баяғыдан келген арыстардай болып маң-маң басып жүруші еді.

Арқа-жарқа болып, алаңымыз қалмай ақтарыла сөйлеп, күліп-ойнап тұрғанда мысы басым Мұхтар Мағауин екінші қабаттан ойлы жүзбен көтеріліп келе жататын. Ондайда бір сәт шыбынның ызыны естілердей тыныштық орнай қалады. Бәріміз жапатармағай сәлемдесіп, «Жұлдыздың» Бас редакторын бөлмесіне дейін көзбен ұзатып саламыз.

— Әй, Асқар, бері келіп кетші, — деп, кейде ортамызды ойып алып сөз тізгінін бермей тұратын жазушы Асқар Алтайды «Жұлдыздың» жауапты хатшысы, жазушы Ахат Жаксыбаев ағамыз шақырып алады.

ше асығып тұрушы едім. Жалпақ әлемде жетім күй кешкен қараша үйдің қарадомалақтарындай болып бірімізден кейін біріміз ішке келіп келе жататынбыз. Күні кеше сенім артып келген үкіметтің қалпағы қайырылып, қайда барарын өзі білмей есеңгіреп қалғанда, жалғыз құтқарушымыз осы Жазушылар одағы мен «Қазақ әдебиетінің» редакциясы сияқты көрінетін. Не үйде, не түзде айта алмайтын іштегі сыр-мұңынды тарқататын да, мойнына қос аяғымен артылып, тынысыңды тарылтқан тауқыметтің тізгінін босататын да, шынын айтқанда, осы қара шаңырағымыз еді.

Осы жастардың ішінде пәтер жалдап тұрып жатқан Талаптан Ахметжан екеуміздің жағдайымыз үксас болатын. Отыз төртке келгенде жеті баланың әкесі атанып, құдайдың бергеніне шүкіршілік етіп, соған мәз болып жүрген шағым. Үй қайда, күй қайда, редакцияға келсем болды бәрін ұмытып, Сырдың суы сирағымнан келмей,

сапасы, жанры туралы сөз болып жатты. Әңгімеге араласар сәт туып қалды да:

— Біздің «Шаңырақтың» аспанын құстардың қиқуы әнге бөлеп, әдемі бір көрініске айналдырып жатыр. Газеттің бірінші бетіне сондай көріністерді үлкен етіп тастап келіп жіберсе, керемет шығар еді ғой, — дедім.

— Ой, шіркін-ай десеңші! Әнуар ауылды көз алдыма елестетіп жіберді ғой, — деп, бұл сөзіме Құлбек ағам риза болып қалды. Кейіндері де сөз арасында:

— Ауылдың шетінен ағып өтетін өзеннің айналасы тұмса табиғаты бұзылмаған тоғай, түгін тартсаң майы шығатын көк шалғын. Ит тұмсығы батпайтын қалың жыныс жанынды жадыратады, — деп, Талаптан екеуміздің ауылымызға одан сайын қызықтырып қоятыным бар. Осындай сөздеріміз көңілінде жүретін болу керек, Орағанды бір күні:

— Талаптан мен Әнібарбектің ауылына ұжым болып «маевкаға» барып, бір күні көгалда демалып қайтайық, — дедім.

— Ол тіпті керемет болар еді. Көгалдың үстіне киіз төсеп жіберіп, салқын судың жағасында аяқ-қолды жазып жатқанның өзі неге тұрады, — деп, жігіттер қыздыра түскенмен, кейін бұл әңгімеміз аяқсыз қалып қойды. Арасында ойымызға бір шакырып жіберуіміз керек еді» деп, Талаптанға айтып қоятынмын. Алайда, өзер тапқан бір ағашымызды не терезенің үстіне қоярымызды, не есіктің үстіне қағарымызды білмей, анаған бір, мынаған бір жеткізе алмай, «там салғанның тамтығы қалмайды» болып жүрген кездерімді ғой, бұл ойымыз орындала қоймаған еді.

Оралхан Бөкеев бұрыннан сүйіп оқитын жазушымыз болатын. Ол кісіні ең алғаш 80-жылдары ҚазМУ-дің дайындық бөлімінде оқып жүргенімде көрген едім. Балалар мен жасөспірімдер театрында Орағанның «Қар қызы» спектаклі қойылып, бәріміз қызыға қатысқанымыз есімде. Қойылым біткен соң, жабыла қолтаңба алдық.

Екінші рет Орағанды ақын Жүрсін Ерман екеуі біздің курстың студенттерімен кездесуге келгенде көрдім. Онда да сүлей әнгіме жоғалды. Жастардың сұрақтарына жауап берді. Сөйлеп тұрғанда бір орнында тыныш тұра алмай, әңгімесінің ырғағына сай билеп тұратындай көрінген. Енді, міне, газетке қарамағына келіп, өзім іштей риза болып жүрдім.

Ол кісіні де көп едім алдық. Жазушымыз бөлек тәлі ғой.

Адамгершілігінің өзі тәнті қылатын. Бір күні Талаптан екеуімізге редакцияның жиназдарын ауыстырғанда, бір-бірден кітап қоятын үлкен шкаф бергіздірген еді. «Әй, Талаптан, сендерде не бар дейсіңдер, мыналарға кітаптарыңды, киімдеріңді салып қоярысыңдар. Біздің қолдан келетіні өзгеріс осы ғана» деп қоятын. Редакцияның ескі мүлкі біз үшін үлкен қазына еді, шынында. Екеуіміз сол күні-ақ көлік жалдап, желкеміз көдімгідей күжірейіп, үйге испан жиһазын апарғандай қуандық.

Жүрген соң ба, «Қазақ әдебиетінің» редакциясында осы ағаларымыз бен қатарластарымыздың бәрі әлі сол күйінде жүргендей болып тұрады. Әркімнің өз ізі, өз жолы қалған соң, солай көрінуі заңды да шығар.

Әнуарбек ӘУЕЛБЕК,
ҚР Мәдениет қайраткері,
Ақпарат саласының үздігі,
Қазақстанның Құрметті
журналисі, ақын

СЫЯ МА...

Бөкей туралы сыр

аяла алақанының жылуын көрген Қабдолов бар саналы ғұмырында Әуезовке адалдығын танытып өтті. Бүгінде, туғанына 96 жыл голып отырған тұста Зейнолла ағамен болған осы сұхбат қайта ойға түспесі бар ма. Шындығында, бұл өзі айта жүретін әңгіме.

2. ОРАМЫ БӨЛЕК ОРАҒАҢ

Атақты жазушы Оралхан аға:

— 99 процент өтіп тұрсын, енді бір проценті қалды, күте тұр, — дедім де, Бас редактордың бөлмесіне кіріп кетті. Ол уақытта еліміздің бүкіл зиялы қауымының бас басылымына айналып, тұтас елді ұйыстырып отырған «Қазақ әдебиеті» газетіне қызметке тұру деген нәрсе қамал алғанмен бірдей еді. Орағана сенсем де, алабұртқан көңілімде күдік те бар болатын.

— Бүгіннен бастап «Қазақ әдебиеті» газетінің тілшісі болдың. Құттықтаймын! — деді Орағанды шыққан соң.

Ертіп апарып, белгілі публицист-журналист Қайыммұнар Тәбеев отырған бұрыштағы бөлмеге кіргізді. Алдында «Біздің газетімізге келсеңші», деп хабарласып жүрген Қайыммұнар ағамның бөлімінде істейтін болдым. «Лениншіл жас» газетінде бірге істеген ағамызды көріп таныс ортаға тап болғандай күй кешкенім рас. Мен келген жана ортада бұрыннан білетін Жаңабек Шағатай, Жүсіпбек Қорғасбек, Нұрғали Ораз, Дос Қапасов бар еді. Дәл мен келген күні белгілі сатирик Еркін Жаппасов та газетке қызметке тұрды. Бұл 1990 жылғы көктемнің қарсаңы болатын.

Түсініксіздеу заман еді. Өтпелі кезең. Мәскеудегі орталық билік әлсірей бастады, жаңа билік келе қойған жоқ. Қиын кездер басталып кетті...

Кезінде байқала қоймаған сияқты, дегенмен, шынында да, өтпелі кезеңде өшіміз кетті. Әдебиет әлеміне әдемі өрнегін

жоғарыға талап қоя бастады. Ала жазғы үргін-сүргін әдемі күздегі жер бөлу жұмыстарына ұласып, ақыр-аяғында қаланың шет жағында «Шаңырақ» елді мекендері пайда бола бастады.

Ер бағыты түзу болғанмен ел бағыты бұлыңғырлау болып тұрған осындай оралымсыз ойлары орға жығар күндердің өзінде «Қазақ әдебиеті» газетінде рухы мұқалып сағы сынбаған бірталай жас журналистер мен ақын-жазушылар жүріп жаттық. Бас редакторымыз бекзат болмысты белгілі қаламгер Төлен Әбдік, бас редактордың орынбасары кермаралдай керілген аспанкөктің адамы Оралхан Бөкей, жауапты хатшы адам баласын алалап көрмеген аккөніл де аңғал Тұтқабай Иманбеков — бәрі жастарға үлкен үміт артқан алдымыздағы арқасүйер ағаларымыз болды. Ордабұзар отыздың о жақ-бұ жағындағы қатар жүрген қаламдас әріптестерім — Нұрғали Ораз, Жүсіпбек Қорғасбек, Жаңабек Шағатай, Талаптан Ахметжан, Дос Қапас, Гүлзат Шойбек, суретші-ретушер Несіпхан Есеев бәріміз бір рулы елдей болып ортамыз толып жүруші едік.

Алдымыздағы аға буыннан ертелеу-кештеу газетте істеп кеткен сатирик-жазушы Сайымжан Еркебаев, фототілші Сайлау Пернебаев, публицист-жазушы Шакизата Құттаяқов, ақындар — Иранбек Оразбаев, Несіпбек Айтұлы, жазушы Дидахмет Әшімхан, театр сыншысы Әлия Бөпежанова, сыншы Құлбек Ерғөбек, ақын Исрайыл Сапарбай, жазушы Қуаныш Жаппасов, ақын Қайырбек Асанов, сатирик Еркін Жаппасұлы, публицист-жазушылар — Қайыммұнар Табеев, Зейнолла Абжан мен Әмірхан Мәндеке бар, арқасүйер адамдарымыз, шүкір жеткілікті еді. Сырттай ештеңе байқала қоймағанмен, Әдебиетшілер үйінің үшінші қабатының қара қазаны өз қызығы өзіңде қыз-қыз қайнап жататын.

Жанымызда іргелес жайғасқан «Жұлдыз» журналының шаңы-

Түс қайта болып жататын осындай қызықтарымызға екінші қабаттан екпіндей келіп араласа кететін ақын Нұрлан Мәукеұлының орны тіпті бөлек еді.

Жалпы, біз осы Әдебиетшілер үйінде орналасқан газет-журналдарда, тіпті Одақтың өзінде қызмет етіп жүрген қыз-жігіттерді ешқашан бөле-жарып көрмеппіз, бәріміз бір ұжымның мүшелеріндей етене араласып-құраласып тұратынбыз. Достық сезім, бауырластық көңіл-күй басым түсіп, бір-біріміздің жанымызды жақындастыра түсуші еді.

Әдебиетшілер үйінің сыртындағы тауқыметті тірлік, көшеден бастала кететін сұрқай өмір, тіпті сол уақыттарда Алғамдай аспанын да есегіретіп тұрғанда көрінетін «шашылып» жатқан шаруалар басқа дүние де, іштегі аура соның бәрін шайып кететін ғаламат бір бөлек әлем болатын. Көңіліңді бөлмейін десең де кіріптар қылатын кірпияз күнкөрістің қамыты одақтың табалдырығын аттаған сәттен-ақ мойыныңнан сыпырылып түскендей бойымыз жеңілдеп сала беретін. Шынымды айтсам, өз басым үйден жұмысқа жеткен-

байдың ерке баласы құсап еркелеп, кемеде піскендей болып қаламын. Мұндағы ағаларымыз арқамнан қағып, төбесіне көтергеніне қарным тойып, өзімнен-өзім марқайып қалушы едім. Көңіл шіркін ғажайып дүние екен ғой, редакциямыздағы ағаларымыз бар-жоқты білдірмей, асып-тасып, атжарысқа айналған аламанның арасында қасқайып тұратын.

Талаптан екеуіміз келсең жете алмайтын, барсан қайта алмайтын «Шаңырақтан» жер телімін алып, «айдалада ақ отау, аузымұрны жоқ отау» дегендей болып, бір қиыра қияндап кеттік. Сол уақыттарда біздің редакцияда бар-шағымызды білдірмей, жұмыстан шашылып жауып жүрген әріптестеріме әлі күнге дейін риза боламын. Тіпті, Орағандың өзі:

— Сендер Талаптан мен Әнібарбекті іздеуші болмаңдар, олар үй салып жүр, — деп, оқта-текте жігіттерге ескертіп те қоятын. Ол кісі мені ескертіп солай айтушы еді.

Орағанды айтсам, еске түсер әңгіме көп қой. Бір күні лездемеде газетке берілетін суреттердің

БАЙРАҒЫМЫЗ ТӨМЕНДЕМЕСІН!

Қазақстан Республикасының мемлекеттік Туы – еліміздің тәуелсіздік символы. Қак ортасында шұғылалы күн, оның астында қалықтап ұшқан қыран біздің тарихымызға ой салады. Қазақ халқы дәл сол қыран құстай ғасырлар бойы еркін, мықты әрі батыл болған. Тудың сабының тұсында ұлттық өрнек біздің өз мәдениетімізді, өнерімізді құрметтеу нышаны. Туымыз тек биіктен көрініп, барша әлемге танымал болғай!

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік елтаңбасы – дөңгелек нысанды және көгілдір түс аясындағы шаңырақ түрінде бейнеленген. Шаңырақ қазақ халқы үшін киелі зат, себебі аспан мен киіз үй арасын жалғайтын бөлік болып саналған. Сол шаңырақты айнала күн сәулесіндей тарап уықтар шаңшылған. Шаңырақтың оң жағы мен сол жағында аңыздардағы қанатты пырақтар бейнесі өз бойына Уақыт пен Кеңестікті біріктіреді. Ол – мәңгілік өмір үлгісі және біздің Елтаңбамызда шексіз даму, рухани байлық және Қазақстанда бір шаңырақ астында тұрып жатқан ұлттар мен ұлыстардың әр түрлілігін бейнелеп тұрады. Дәл осындай терең мағынасы мен тарихы бар Ұлттық рәміздеріміз мәңгі болсын! Жастар, келешек ұрпаққа мұра болып қалатын бағалы руханиятымыз. Ұлттық рәміздер күні құтты болсын!

Әлия АҚТЫМБАЕВА,
 әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
 Рекреациялық география және
 туризм кафедрасының менгерушісі

КӨК ТУДЫҢ ЖЕЛБІРЕГЕНІ немесе ҚҰЛАҚТА ҚАЛҒАН «НАШ ФЛАГ!»

Алматы. 1992 жыл болатын. Маусым айының 5-і. Кеше кезекшілігімді атқарып, жұмысқа кешігіңкіреп келе жатырмын. Сонау Ақсай шағын ауданы жақтан орталыққа қарай бет түзейтін №43 автобус ырғалып-жырғалып келіп Розыбакиев көшесіндегі аялдамаға тоқтай қалды. Адамдық толы. Мен де аяқ іліктіріп үлгердім. Төбедегі турнирлік шап беріп, құламауға қам жасалды. Жолаушылармен етене жақын достардай қапсыра құшақтасып, сақұр-сұқыр жабылған есікті арқамен сезініп, қаумаласып-ақ тұрмыз.

Төле би көшесімен төтелеп тартып келеміз.

А. Байтұрсынов көшесіне келгенде кондуктор әдеттегі әдетінше «улица Космонавтов!» деп бұрқ ете қалды. Көшенің аты әлдеқашан өзгерген болатын. Жақсы жаналық кондуктордың санасына жетсе де жатырқаушылық басым сияқты. Ескі атаудан айырылмайды. Одақтағы бүкіл ғарышкердің бәрі Жұлдызды қалашықты тастап, осы көшеде топталып серуендеп жүретіндей сеніммен айтады. Олар барса, үшу үшін Байқоңырға барады. Жезқазған маңындағы жазық далаға қонады. Жер жүзінің бір түкпірінде Байтұрсынов көшесі бар екенінен бейхабар екені кәміл.

Әйтсе де осы аялдамадан біраз адам түсіп қалып, кішкене еркінсіп қалдық.

Сары автобус Жоғарғы Кенес алдындағы Астана алаңынан сыландап өтіп барады. Сол кезде

терезе жақта тұрған біреу: «Наш флаг! Наш флаг!» – деп саңқ ете түсті. О, тоба... Күні кеше ғана елтаңба мен тудың көптеген жобасы бәйгеге түсіп, арнайы комиссия мен жұмыс тобының отырысында қайта-қайта талқыға салынып жатыр еді. Қабылданған сенің ой!

Автобус толы жолаушылар қауымы енді сол жақтағы терезеге жапа-тармағай ұмтылды. Біреулер басын төмен салып, еңкейе сығалайды. Автобус ортасындағы алаңқайдағы терезе маңында көздері түйіскен, үнсіз ұғысқан қос ғашық тұр екен. Маңызды жаңалыққа селт еткен жігіт жоқ. Қыз бала да ештене естімейді...

Әйтсе де туды көруге ұмтылғандар олардан ыңғайсыз болды-ау деп, тартынып жатқан жоқ. Терезе әйнегіне қарай тықсырып барады. «Былай тұрыңыздаршы...» деп бипаздап жатқан бір жан болсашы... Бар ниетіміз көк тудың желбірегенін көру.

Алға ентелеп, үніле қарап жатырмыз, көріп жатырмыз. Еңселі ғимараттың ең төбесінде Көк туымыз аспанмен таласа асқақтай желбіреп тұр екен! Кеудеме қуаныш ұялап, шаттық сезімі пайда болды. Енді ешкімнен кем емеспіз! Көптен күткен Тәуелсіздіктің басты белгісі – осы Көк тумен жүрегіміз орнықты.

Қазақ, орысы, ұйғыр мен кәрісі, немісі бар, басқа да ұлттарға лық толы бір қауым ел жиналған автобуста шынайы ынтымақтың лебі есіп тұрғандай. Шын мәніндегі достық пен татулықтың, ниеттестік пен

тілектестіктің, ең бастысы – бірігу мен бірліктің көрінісіне куә болдым. «Наш флаг!» деп дүйім жұртқа жария еткен еңсегей бойлы өзге ұлт өкілін қуанғаннан құшақтап алғым да келді.

– Иә, тәубә, иә, тәубә... – деп өтіп барамыз. Жүрек дүрс-дүрс соғады. Жаңа өмірдің жаршысы, егемен елдіктің белгісі, Тәуелсіз Қазақстанның мемлекеттік рәміз-айғағы – Көк туымыз құлашын кең жайып, жазғы самалмен жайқала желбіреді!

Сары автобустың жүрісі де ширай түскен секілденді. Жүргізушінің аяғы да акселераторды аямай басқан сияқты. Алға бас, сұлу сәйгүліктей сүйкімді сары автобус! Заула сенімді сыр-баз көлік! Алға, Қазақстан!

Сол кезде Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесіне келіп түскен мемлекеттік ту мен елтаңба жобалары «Халық кеңесі» газетіне де жарияланатын. Ол тақырыпты жазу газеттің шолушысы, курстасым Жаңабек Тойбазаровқа тапсырылған болатын. Мемлекеттік ту мен елтаңбаның кескін-келбетіне бәйге жарияланып, жүздеген жобалар талқыға салынды.

Елтаңба мен ту жобасының бәрін бірдей газетке жариялаудың мүмкіндігі болған жоқ. Ең үздік, ең әдемі, мазмұны бай әрі мағыналы жобалар ғана іріктеліп газет бетінде жарық көрді. Жаңабек осы тақырыпқа бірнеше мәрте талдау мақала жазды.

Серік ҚАРАЖАН,
 журналист

РӘМІЗДІ ҚҰРМЕТТЕУ – МЕМЛЕКЕТТІ ҚАСТЕРЛЕУ

Көңіл қанаттандыратын бір жәйт – бүгінгі жас ұрпақтың бойында патриоттық, отансүйгіштік сезім соналайдан-ақ атойлап, анық байқалып тұратындай.

Мұның дәлелі, еліміз жастары бүгінгі, еліміз, ғылым, мәдениет, өркениет, коммуникация, спорт және т.б салалар бойынша үлкен жетістікке жетіп, әлем биігіне көтерілуде және мемлекетаралық сындарда жақсы нәтиже көрсетуде. Мемлекет тарапынан жас буын өкілдеріне айтарлықтай көңіл бөлінуде. Бұл жолда оларға барлық жағдайлар жасалған.

Мемлекеттік бағдарламалар бойынша кез келген шетелге барып білім алу мүмкіндігі, елімізде халықаралық деңгейде білім беретін оқу мекемелерінің ашылуы, халықаралық стандарттарға сәйкес көптеген мәдени-спорттық ғимараттардың ашылуы, басқа елдермен тығыз байланыстағы түрлі жұмыстар, серіктестік қарым-қатынас мұның бәрі болашақ ұрпақ үшін жасалып жатқан игі істер.

Бүгінгі жастар осындай мүмкіндікті пайдалана отырып, жақсы білім алып, ғылыми ізденістерге баруда. Әлемдік аренада отандық құндылықтарды дәріптеу бағытында да ілгерілеушіліктер бар. Елдік мұраттарды, мемлекеттілікті, ана тіліміз бен тарихымызды қастерлеуде рухани өсу бар, бәсекеге қабілеттілікке ұмтылыс бар.

Мемлекеттік рәміздерді білу мен тану, патриотизм деңгейінің мониторингі өзгерістерді анықтауға және жұмыс сапасын талдауға мүмкіндік ашылып отыр. Осы орайда, білім алушылардың отансүйгіштікке деген өзгергені мен қатынасының өзгергенін айта кеткен жөн. Бүгінде жастар патриотизмді жалпыадамзаттық құндылық деп біледі. Мемлекет пен қоғам алдында жауапкершілікті түсінетін оқушылар санының артуы қуантады.

Мемлекет, мектеп және отбасы бірігіп, күш салғанда ғана

өскелең буынға патриоттық тәрбие берудің тиімділігі арта түсетінін түсіне білудің маңызы зор. Осы ұштағанның тығыз байланыста болып, ортақ іске жауапкершілікпен қарауы оқушы тұлғасының толыққанды дамуына мүмкіндік береді.

Отансүйгіштікті, елжандылықты, ұлтшылдықты қалыптастыратын құндылықтардың бірі – мемлекеттік рәміздерді ұлықтау. Қазақстандық патриотизмді, толеранттықты, жоғары мәдениетті нығайту тақырыбы ешуақытта өзектілігін жойған емес.

Мемлекеттік рәміздер – біздің мемлекеттілігімізді, тәуелсіздігімізді білдіретін ең негізгі ұлттық символдарымыз. Мемлекеттік рәміздерді құрметтеу – мемлекетті құрметтеу. Оны аяқасты етуге жол беруге болмайды.

Жас буынға патриоттық тәрбие беруде мемлекеттік рәміздердің алар орны ерекше. Еліміздің өз алдына дербес мемлекет екенін айғақтайтын, қазақ халқының дарқандығы мен кендігін бейнелейтін төл нышандарды құрметтеу – Отанға деген сүйіспеншіліктің, жоғары азаматтығымыздың көрінісі. Бір шаңырақ астында, ынтымақ пен бірлікте өмір сүріп жатқан жүзден астам ұлт пен ұлысты біріктіруде де мемлекеттік рәміздердің үлесі айрықша.

Әрбір азамат мемлекеттіліктің қалыптасуы үдерісінде рәміздердің мәні мен алар орнын, маңыздылығын түсіне отырып, еліміздің Мемлекеттік Туы, Елтаңбасы мен Өнұранын құрметтеуді азаматтық парызым деп білуі тиіс. Республиканың мемлекеттік нышандарын құрметтегені, сыйламағаны үшін жауапкершілікті сезінуі шарт және мемлекеттік рәміздер мен оның белгілері туралы терең білген жөн. Ол үшін мектептер мен кәсіптік білім беру орындарында рәміздер туралы арнайы сабақтар өткізіліп, түрлі викториналық ойындар өткізуді қолға алу қажет.

Е. ЖҰМАХМЕТҰЛЫ,
 КР Мәдениет қайраткері

ЕРЛІККЕ БАСТАЙТЫН РУХАНИ КҮШ

Ту тігу – тәуелсіздіктің символы. Бір ғана байрақтың артында ұлттың ары мен намысы, ерлігі мен егемендігі, ерігі мен жігері, бірлігі мен ынтымағы жатыр.

Адамзат тарихындағы айтулы оқиғалар – осының дәлелі. Кең даланы күңгіреткен қалың қолдың мақсаты – жаудың туын жығып, үстедік алу екені мәлім. Міне, осылайша жалауы жығылған алып империялардың талай солайша келмеске кеткен. Мұндайды ондай елдің халқы бытырай шашырап жан-жаққа қашып, қалың қолы құмға сіңген судай тарқап кететіні түсінікті.

Көк түріктер бөрілі байрақтың астына бірігіп, жарты әлемді уысында ұстағанын тарихтан білеміз. Қалың қытай елінің мыңдаған шақырымдық қамал тұрғызығы ғұндардан сақтанғандықтан деседі.

Жәңгір ханның небәрі 600 қолмен мыңдаған жоңғарға қарсы шабуы да – туды тұғырынан түсірмеудің қамы еді.

Айта берсек, мысал көп, дәлел жеткілікті. Шығар қорытынды біреу, мемлекеттік рәміз – көзсіз батырлыққа бастай алатын рухани күш.

Руслан ПОЛАТБЕКҰЛЫ

«Мектеп – кеме, білім – теңіз» десек, мұғалімдердің ұрпақ келешегі айқындалатын осынау шалқар кеңістікте барлық күш-жігерін сарп етіп еңбек ететіні мәлім.

Бұл орайда біз өз саласында тындырымды тірлік атқарып жүрген Алматы облысы Қарасай ауданына қарасты Б.Тамабаев атындағы орта мектептің педагог-психолог маманы Сәния Қосанмен тілдесіп, кәсібінің қыр-сырына қаныққан едік.

Оқушылармен тығыз қарым-қатынаста жұмыс істейтін Сәния Ержанқызымен әңгімеміз ә деген бетте-ақ бүгінгі балалардың ерекшелігі турасында әрбірі.

көрсету нысанында олардың туындаған қиындықтарының табиғатын немесе себептерін түсінуде, жеке ерекшеліктерін айқындауда, жаңа әлеуметтік тәжірибені саналы және белсенді түрде игеруге жәрдемдесуде, жана көзқарастарды қалыптастыруда және өз шешімдерін қабылдауда көмек көрсетуде жеке және топтық қызмет атқарады екен.

Ал, әдістемелік бағыт бойынша психолог өзінің білімін жетілдіріп, аудандық, облыстық семинарларға, супервизияларға, конференцияларға қатысып, осындай іс-шараларды ұйымдастыруы тиіс екен. Біз атап өткен бағыт бойынша жақында Алматы облыстық білім беруді дамыту оқу-әдістемелік орталығының ұйымдастыруымен «Пси-

ЖАСӨСПІРІМДІК КЕЗЕҢ ЖІТІ НАЗАРДЫ ТАЛАП ЕТЕДІ

«Қазіргі балалар «Z – ұрпақ» болғандықтан олардың мінез-құлқы да өзгеше. Маман ретінде біз әр балаға жеке тұлғаға бағытталған қарым-қатынас орнатып, жүректерінен орын алып олардың психологиясына әсер етуге тырысамыз. Бүгінгі оқушылар еркін, әділдікті баулап, жан-жақтылығымен ерекшеленеді. Ойын еркін жеткізеді, логикалық ойлау қабілеттері жақсы дамыған. Таным процестеріне келсек, көпшілігінің зейіндері тұрақсыз. Қабылдаулары жанашылдықты талап етеді. Ал есте сақтаулары қысқа мерзімді» – деп сипаттайды жас маман.

Заманауи мектеп шын мәнінде балаларды оқытатын орынға ғана емес, сонымен бірге олардың толыққанды жетілу кеңістігіне, табысты, бақытты және дені сау адамдарды қалыптастырудың ұясына айналуы керек екендігін айтады біздің кейіпкеріміз.

Ол үшін қандай іс-әрекеттер жасалуы керектігін сұрағанымызда маман: «Ең бірінші кезекте балалардың психологиялық денсаулығына көп көңіл бөлу қажет. Психологиялық ахуал – өмірде табысқа жетудің шарты және

«Біз білім алушылардың жеке және топтық қызметін, олардың жеке ерекшеліктері мен бейімділіктерін, оқыту және тәрбиелеу процесінде, өзін-өзі кәсіптік тұрғыдан айқындауда, оқытудағы, дамудағы, әлеуметтік бейімделудегі бұзушылықтардың себептері мен тетіктерін анықтау үшін диагностикалық жұмыстар жүргіземіз. Диагностикалық жұмыстар бақылау, сауалнама, тест, әңгімелесу арқылы жүзеге асады. Жылдық жоспарымыз да сол бес бағыт бойынша құрастырылады. Жыл сайын аудан бекіткен диагностикалық тізімінен жылдық жоспарға әдістемелер мен сауалнамалар алынады. Яғни, сауалнама, тест, бақылау арқылы диагностика жүргізіледі. Одан анықталған оқушылармен қиындық түріне байланысты консультация, дамытушылық (түзету) жұмыстары жүргізіледі.

Оған қоса, ата-ана немесе өзге де заңды өкілдерден, педагогтерден, сынып жетекшілерінен келіп түскен ауызша және жазбаша өтініш арқылы білім алушының оқыту мен тәрбиелеудегі қиындығын анықтау үшін диагностика жүргізіледі.

хологиялық қызметті ұйымдастыру: кәсіби іс-әрекет, шеберлік пен даму» атты әдістемелік фестивальге қатысып қайтыпты. Ондағы мақсат: психологиялық-педагогикалық және әлеуметтік жағдайлар жасауға бағытталған психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді жүйелі ұйымдастыру және іс-тәжірибе алмасуға жағдай жасау» дейді педагог.

Осындай білімді жетілдіруге бағытталған іс-шаралардың әсіресе жас мамандарға берері мол. Өйткені олар өздерінің кәсіби шеберліктерін шыңдап қана қоймай, араласу ортасы да кеңейіп, түрлі тәжірибе алмасу алаңдары пайда болады.

Маманның айтуынша, мектеп оқушыларының психологиялық қауіпсіздігі мен денсаулығына қамқорлық жасау ең негізгі міндеттің бірі.

Сұхбаттасу барысында аңдағанымыз оқушылардың психикалық денсаулығы оқу жылы бойына әртүрлі себептермен ауытқып отырады екен. Бұған өз кезегінде жыл басы мен соңындағы оқу жүктемесінің артуы, мектеп ұжымының өзгеруі, кейбір оқушылардың, тіпті, мұғалімге деген наразылығы сияқты мінездің пайда болуы жағдайлары әсер ететін көрінеді.

Өз кәсібінің қыр-сыры туралы сыр ақтарған педагог-психолог Сәния Қосаннан қай жастағы оқушылармен жұмыс істеу күрделі екенін сұрағанымызда: «Жұмысымды атқару аса күрделі іс дей алмаймын. Әйтсе де жасөспірімдік кезеңге бет алған оқушыларға жіті назар аударуға тура келеді.

Бұл кезеңдегі оқушылар өзінің дербестігін қолдаудың әртүрлі формаларының пайда болуымен сипатталады. Көбінесе бұл мінез-құлқында туындаған қиындықтар кезінде айқын көрінеді. Атап айтқанда, мұндай оқушылардың бойынан қынырлық, мұғалімге бағынбау, үлкендермен тартысу, ылғи тек өз бетінше жүруге ұмтылу сияқты әдет байқалады. Соған қарамастан, әрбір оқушының жан сарайына үңіліп, оларды толғандырған мәселелерді дер кезінде шешуге ұмтыламыз» деп түйінделі сөзін мұғалім.

Осы ретте Сәния Ержанқызының магистрлік диссертациясын «Ерте жасөспірім кезіндегі тұлға рефлексиясын қалыптастыру» атты тақырыпта сәтті қорғап шыққан маман екенін айта кетейік.

«Жаны саудын, тәні сау» демекші жаны сау ұрпақ қана білімділікке талпынатыны анық. Жаны сау ұрпақ қана кемел келешегіміздің кепілі болмақ. Осы жолда тер төгуге бекінген жас маманның жұмысына біз де табыс тіледік.

Гүлмира САДЫҚ

БАСҚАРМАЛАР ТЕҚСЕРІСКЕ ДАЙЫН БА?

Өңірлердің білім басқармаларында кешенді мониторинг өтеді. Бұл жайында білім саласында сапаны қамтамасыз ету комитетінің басшысы Ернұр Дәуенов мәлім етті.

Оқу-ағарту министрлігі жергілікті атқарушы органдардың білім саласындағы қызметін үйлестіру мен әдістемелік басшылықты жүзеге асыру мақсатында шілденің 6-сына дейін білім басқармаларының қызметіне кешенді зерделеу жүргізеді.

Зерделеу тек білім басқармаларының жұмысын қамтиды. Істің балабақшаларға, мектептерге, колледждерге және басқа да білім беру орындарына қатысы жоқ.

Тексерудің негізгі мақсаты – білім беру жүйесінің дамуын тежеуші факторларды және үздік өңірлік тәжірибені анықтау. Сондай-ақ зерделеу барысында министрліктің комитеттері мен департаменттері және оның ведомстволық бағынысты ұйымдарының қызметкерлері әдістемелік көмек көрсетеді. Зерделеу жүргізу үшін өңірлік басқармалар қызметінің барлық бағыттарын қамтитын арнайы өлшемшарттар әзірленді.

Іс-шараның қорытындысы бойынша өңірлердің білім беру жүйесін жетілдіру және олардың қызметінің тиімділігін арттыру жөнінде ұсынымдар беріледі.

СЕРТИФИКАТҚА ИЕ САРБАЗДАР ҚҰЖАТ ТАПСЫРА АЛАДЫ

Қорғаныс министрлігінің өкілдері мерзімді қызмет өткерген сарбаздардың жоғары білім алуы туралы өзекті сұрақтарға жауап берді.

Алғаш рет мерзімді қызмет сарбаздарын жоғары оқу орындарына іріктеу конкурсы қорытындыланды. 2022 жылғы көктемде шақырылған 1500 сарбаз жоғары оқу орындарында тегін білім алу сертификатын жеңіп алды.

«Ғылым және жоғары білім министрлігі бекіткен қабылдаудың типтік ережелеріне сәйкес, сарбаз мерзімді қызметін аяқтаған соң екі жыл ішінде жоғары оқу орындарында бара алады. Әрине, тегін оқу сертификатын алғандарға уақыт жоғалтпай, бірден оқуға баруына кеңес береміз» – деді ҚР Қорғаныс министрінің кеңесшісі Айгүл Төлембаева.

Оның айтуынша, Отан алдында борышын өтегендерге тегін білім беру жөнінде әзірге 76 оқу орнымен келісімшарт бекітілген.

«Бүгін тегін сертификат иегерлері анықталды және қорытындыға апелляция мүмкіндігі қарастырылмаған. Себебі, ақпараттық жүйе әскери бөлімдер берген ақпаратқа сүйеніп, қорытынды шығарды. Оны еш өзгертуге болмайды. Платформаның да қорғау деңгейлері жоғары, оны бұзу, нәтижелерін өзгерту мүмкін емес. Кейде жоғары балл алған сарбаз ешқайда түспей қалады, ал азырақ ұпай алғандардың жолы болып кетеді. Бұл – сарбаздың өзі таңдаған оқу орындарына тікелей байланысты: көш басында тұрған университеттерді таңдаса, бәсеке де жоғары болады. Бүгінгі күнге дейін әрбір сарбаз өзі таңдаған оқу орындарын ауыстыруға, қайта таңдауға құқылы болды. Мысалы, біреуі әскери жоғары оқу орнын таңдап, кейіннен азаматтық оқу орындарын қайта таңдады», – деп түсіндірді А.Төлембаева.

qazaquni.kz

В конце марта в Алматы была созвана расширенная сессия Международной академии «Қазақ тілі». Заседание прошло в КазНУ имени аль-Фараби по теме: «Научно-методические основы изучения, преподавания и практического применения государственного языка РК».

На данном форуме помимо ученых из Астаны и Алматы приняло участие большое количество специалистов как из регионов – Караганды, Кызылорды, Уральска, Шымкента, так и из ближнего и дальнего зарубежья – из Оренбурга, Чебоксары (Чувашия), Бишкека (Кыргызстан), США, ЕС (Польша и Венгрия), Турции и Китая. Мы взяли интервью у модератора и главного организатора данного научного форума – президента Международной академии «Қазақ тілі», члена-корреспондента НАН РК Ердена Задаулы Кажыбека.

О том, что необходимо правильно писать и говорить с учетом казахского языка, мы говорили всегда, писали статьи, но кто читает эти статьи? У нас власть, верхушка, правительство, как правило, были русскоязычными, и что бы ты не говорил и писал в «Ана тілі», «Қазақ әдебиеті», «Түркістан», «Егемен Қазақстан» и т.д., просто не доходило до них.

Мы знаем министров, которые не знали казахского языка, знаем крупных государственных деятелей, ответственных за эту отрасль, которые требовали – переведите с казахского языка на русский.

Мы до сих пор переводим многие важные документы, когда пишем в вышестоящие инстанции,

(дженэрэл) в русском трансформируется в «генерал». Почему английское слово «майкрэфон» во французском и русском языке приняло форму «микрофон»? Потому что так удобнее произносить для французов и русских. Любой язык одевает иностранное слово в собственную национальную форму.

Именно об этом и говорил Ахмет Байтурсынулы. Так «караван» у нас принял в свое время казахский облик «кереуен», «самовар» – «самауыр» или «самаурын», «Россия» – «Ресей», «Москва» – «Мәскеу», «бревно» – «бөрене», «пуховой» – «бөкебай» и т.д.

Такой живой словообразовательный процесс был характерен для казахского языка до начала

ЕРДЕН КАЖЫБЕК О РЕФОРМЕ

– Ерден Задаулы, почему у вас такого рода такая обширная тематика? Ведь речь на вашем мероприятии, в основном, шла о последнем варианте латинского алфавита?

– Потому что многие думают, что суть нынешней реформы – это банальная замена «кириллических» букв на латинские. Это совершенно неправильное представление. Смена алфавита – это самая верхушка айсберга. Нам нужно кардинально реформировать и, если хотите, реанимировать наш родной язык, который за годы советской власти, впрочем, как и многие другие языки бывшего СССР, подвергся серьезным изменениям.

Самая большая наша проблема заключается в том, что у нас как бы сбились ориентиры: мы сейчас все тотально говорим и пишем абсолютно неправильно. И проблема заключается в том, что мы к этому привыкли, как бы адаптировались, и нам всё это уже кажется не просто естественным и привычным, но и правильным.

Второй момент заключается в том, что в такой ситуации крайне важно вносить кардинальные изменения и возмещать практические во все тесно взаимосвязанные друг с другом сферы строя языка, ориентируя их на специфику родной, а не привнесенной из иностранного языка грамматики в широком смысле этого слова.

И начинать все это необходимо с национального письма.

– Не могли бы вы по существу кратко и яснее объяснить свой такой тезис.

– В СССР была ясная и планомерная политика формирования единого советского человека. Все нации должны были в ходе своего развития постепенно приведены к одному культурному и языковому знаменателю. И у такого советского человека в итоге должен был остаться только один язык – это русский язык. Поэтому и языковое строительство строилось у нас таким образом, чтобы было удобнее осуществить эту партийную линию. Иначе говоря, планировалось «последовательное вымирание» всех национальных языков в виде их трансформации в русский язык.

– И в чем, по вашему мнению, проявился самый большой урон для нашего языка от такой политики?

– Вы не поверите – в том, что мы почти перестали чувствовать разницу между русским и казахским языками. Ведь сейчас убедить рядового казахстанца в том, что, исходя из законов казахского

языка, правильнее говорить так, а не по-другому – это огромная психологическая и, если хотите, интеллектуальная проблема! Ахмет Байтурсынулы в свое время писал (кстати, на русском языке – для русскоязычной аудитории) о том, что, например, казахи не будут произносить слово «комиссар», как это слово произносится в русском языке.

Он говорил примерно так: зачем мы должны идти против своей природы и ломать свой язык? Нет, казахи будут произносить это слово только как «көмүсер»... Ну, а теперь взгляните на современный казахский язык – в нем тысячи и тысячи «комиссаров» пестрят в любом тексте или речи: асфальт, министр, кабинет, код, университет, альянс, тенор, президент, республика и т.д.

– Неужели за 30 лет нельзя было официально отменить советские «принципы» заимствования?

– Наука в Казахстане, к сожалению, на протяжении более 20 лет финансировалась по остаточному принципу, а гуманитарная наука и языковедение финансировались еще меньше. Возьмем, к примеру, термины. Чтобы государственный язык нормализовать, а функционализировать его разные отрасли, чтобы горняки, врачи, филологи, юристы работали на казахском языке, специалисты должны создать национальные термины, не обязательно все термины менять: скальпель, например, по-казахски можно называть как «скальпель».

Надо решить, какие термины должны быть в медицине, математике и т.д., должны быть, сэтеманы словари. Отраслей в науке, технике, промышленности, производстве и т.д. примерно 100-120. И для каждой отрасли минимально

необходимы 10 тысяч терминов. Такова мировая практика. Значит, нам необходимо утвердить около миллиона терминов.

При этом термины должны генерировать не писатели, знатоки языка, а отраслевые специалисты, которые знают казахский, русский и иностранные языки. 20% терминов должны быть общими, например «котангенс» или «синус», а 70-80% – национальными. Например, в математике прибавить, отнимать, делить, умножить – необязательно их произносить по-русски, можно по-казахски. Т.е. нам необходим миллион терминов, чтобы государственный язык функционировал нормально.

– Да, это было в советское время, но в годы независимости – кто мешал этому процессу? Кремль?

– Абсолютно согласен с вами – давно надо было поднимать эту проблему. Кто должен говорить об этом? Ученые. Только сейчас начинают поднимать. У нас для науки выделяют 0,13% от ВВП, на одном из последних мест в мире, при этом – это общий процент для всей науки, а финансирование для таких сфер, как языковедение, литература, история – в десятки раз меньше. Жалкое существование, к сожалению, надо это признать.

Сейчас принято решение – мы хотим довести до 5% и даже, говорят, до 7%. Мы были самыми последними, а теперь запланировали резко стать самыми первыми.

К сожалению, срок подготовки учебного – минимум 10 лет, максимум – 15-20 лет, чтобы молодой ученый сформировался в зрелого деятеля, в спешке такие вещи не делаются. Сейчас принимаются меры. Формальные, по большей части...

Table titled 'ЖАҢА ҚАЗАҚ ӘЛІПБИ' showing a comparison between the old Latin alphabet and the new one. Columns include '№', 'жаңа әліпби', 'кеңесші әліпби', and 'орыс тіліне'. The table lists various letters and their corresponding symbols in both alphabets.

чтобы быстрее был результат, потому что пока они отдадут их переводчикам, которые по-своему переведут... Во-первых, время пройдет, во-вторых, не так еще переведут. Но постепенно ситуация меняется в лучшую сторону.

Да, вы правы. Всё это надо было сделать раньше, без компанийщины и показухи, принимать реальные меры. Сейчас всё ставится на повестку дня, в планы включаются. Но медленно.

Вместе с заимствованиями культура любого народа пополняется новыми понятиями и идеями. Это прогрессивный и крайне необходимый процесс. Никто не против обогащения языка. Но мы категорически против рабского копирования без лингвистической адаптации слова под нормы заимствующего языка. Это очень вредно для любого языка и именно поэтому все языки в мире приспособляются заимствования под свой лад.

Так, иностранное «general»

тотальных репрессий. Вместе с уходом из жизни фактически почти всей национальной интеллигенции и переводом казахского алфавита с латинского на кириллицу, вместе со всем этим ушли в небытие любые попытки национального словотворчества.

И сейчас в нашем языке «вольготно разместились» тысячи иностранных слов, прямо и грубо нарушающих основные правила произношения казахского языка. Законы языка могут или работать, или не работать. Сейчас они у нас плохо работают. Это очень тревожный сигнал. Задача нынешней реформы – оживить эти естественные законы языка. И не только фонетические – и словообразовательные, и грамматические, и семантические...

– О чем была ваша конференция, которая недавно прошла в КазНУ?

– У главы государства, К.Токаева, есть великолепная фраза: «В вопросах перехода на латинскую графику нельзя допускать спешки, компанийщины, легкомысленного форсирования событий... Иначе последствия для нашей культуры и исторической действительности станут весьма плачевными».

Эти слова должны стать непреложным правилом для наших отечественных алфавитосоздателей. В последнее время они проявляют небывалую активность и спешку в этом важном вопросе.

На нашем научном мероприятии и ведущие профессора национальных университетов имени – аль-Фараби, Абая, Букетова, Гумилева, Назарбаева, Коркытата, и ученые-тюркологи из Европы, США и Турции, и руководители подразделений общества «Қазақ тілі» за рубежом и в Казахстане, и специалисты с мест из областных регионов республики

ки — все говорили примерно о том же самом, с чего мы начали нашу беседу (полную видео запись форума можно посмотреть на ютубе — <https://www.youtube.com/watch?v=ZVBHuR6tTnc>).

Все выступающие отметили, что в последние годы прогресс в этом вопросе налицо — тот вариант алфавита, который сейчас предлагается для утверждения, несомненно, лучший по сравнению с предыдущими версиями. Я всегда повторяю, что он на 95% верный. Но, исходя из этого, не исправлять те маленькие недочеты, которые в нем есть, никак нельзя.

— **И как нам быть в такой непростой ситуации?**

— Мы до настоящего момента

го» общества, я задал ему прямой вопрос: «Знает ли вы о том, что предлагаете на данную должность фактически человека, реально владеющего и управляющего одним из базаров города Алматы?»

Речь шла об одном очень энергичном человеке, по совместительству спортсмену по пауэрлифтингу и борьбе, бизнесмену и владельце базара одновременно, который, как позже выяснилось, и заварил всю эту кашу. Не скрою, что эта информация была для больших чиновников крайне неожиданной и нежелательной новостью, и госсекретарь тут же отказался от своего предложения. Начали выбирать другую кандидатуру. Со своей стороны я предложил кандидатуру

в странах Европы, Америки, Австралии, Великобритании, где из-за малочисленности и рассредоточенности представителей казахского этноса данный вопрос стоит наиболее остро.

— **Насколько мне известно, после ухода с поста директора Института языкознания вы в течение 1-2 лет провели несколько больших конференций.**

— Да, помимо некоторых мероприятий, мы, в основном, сконцентрировали свое внимание на вопросах языковой реформы. Ведь процесс работы над совершенствованием нового латинографического алфавита казахского языка по непонятным нам причинам практически был полностью приостановлен

робную резолюцию мы по традиции направили наверх.

И опять одержали победу!

В своем решении от 12 апреля текущего года глава государства не только еще раз указал на существующие недочеты, с чем абсолютно солидарны ученые республики, но поручил заняться данным вопросом Академии наук.

— **Какие упущения в последней версии алфавита?**

— Президент высказался по данному вопросу очень ясно: «Нужно не копировать старые орфографические нормы, а создавать новые».

Выдающийся представитель школы Ахмета Байтурсынова, автор многочисленных монографий и учебников, сотен статей, знаток казахского, европейских и русского языков лингвист Елдес Омаров подчеркивал: «В казахском языке нет протяженных звуков, типа и и у в русском языке. У нас и и у — только согласные звуки. Поэтому неправильно передавать ими двойные звуки типа уу или йй... Для сохранения чистоты языка нужно соблюдать его собственные законы».

Классик современного языкознания, известный тюрколог, советский ученый Николай Александрович Баскаков писал: «Почему, например, казахское кий будет писаться ки, а читаться кий? То же почти по звучанию русское слово кий (бильярдный) будет писаться как кий. Ни в одной из орфографий языков народов СССР нет таких правил, по которым бы одна буква обозначала сочетание двух согласного и гласного... Если эта орфография будет принята, то ее можно будет сопоставить только разве с английской орфографией, где отдельные буквы читаются как дифтонги, например, і читается как ай».

Мы знаем, что доводы Ахмета Байтурсынова, Елдеса Омарова, Николая Александровича Баскакова, а также многих других представителей казахской национальной интеллигенции были проигнорированы и подобные чуждые нам методы передачи звуков всё же были включены в кириллическую орфографию казахского языка, несмотря на то, что всем другим близкородственным тюркским языкам удалось сохранить свои собственные законы и самобытность (узбекский, каракалпакский, киргизский, кумыкский, ногайский, алтайский, татарский, башкирский, карачаево-балкарский и др.).

Всё это понятно. Непонятно одно — почему в критикуемой нами версии алфавита постоянно пытаются сохранить то, от чего нам, в первую очередь, необходимо отказываться?

И мы конкретно записали в соответствующем пункте нашей резолюции: «Придерживаясь постулатов Ахмета Байтурсынулы о том, «в казахском языке нет протяженных гласных у и и», «у и и вообще не могут быть включены в состав гласных», «по своей природе звуки у и и [в казахском языке] ничем не отличаются от согласного р», в казахской национальной графике данные звуки необходимо обозначать самостоятельными буквами: для согласного звука у — буква w и для согласного звука и, т.е. й — буква u».

Именно об этом несколько раз и говорил К.Токаев, критикуя предлагаемые ему варианты алфавита. Передавать буквой у звук [ы], писал он, неправильно в корне.

В свое время тогда еще претендент на пост президента страны К.Токаев после сдачи экзамена на

знание казахского языка во время беседы с членами лингвистической экзаменационной комиссии вдруг задал нам вопрос: «Ответьте, пожалуйста, почему в вариантах алфавита нет буквы w? Ведь этот звук имеется в казахском языке и он ничем не отличается от схожего звука в словах типа Washington, WhatsApp и т.д.»

Я помню, как от счастья у нас, членов лингвистической комиссии, почти отнялся язык. Ведь Касым Жомарт Кемелевич говорил нам, том, в чем нам никак не удавалось убедить госчиновников, сознание которых прочно срослось с кириллическими нормами русского языка, в котором никогда не было звука, напоминающего звук [w], поэтому он никак не мог обозначаться в русском языке самостоятельной буквой.

— **Какие еще недостатки вы отметили?**

— Нельзя дезинформировать главу государства, нельзя лукавить и пытаться скрыть истинное положение вещей.

Есть два важных тезиса или условия, которые невозможно не соблюдать при выборе национального алфавита любого тюркского языка. Это связано со спецификой тюркских, и в том числе казахского, языков.

Первый непреложный принцип: тюркские алфавиты строятся на основе правила «одна буква для одного звука и для одного звука — только один знак». Этот закон нельзя нарушать.

Второе такое же важное правило — любой национальный тюркский алфавит должен соответствовать общетюркскому алфавиту, который ученые-тюркологи всего мира солидарно утвердили более 30 лет назад. Обойти эти законы и правила никак нельзя.

И поэтому, представляя варианты алфавита главе государства, наши министры гордо заявляли о том, что эти два условия при составлении алфавита были учтены и выполнены. Но это неправда! Их самих и президента страны, мягко говоря, просто ввели в заблуждение!

Мы не можем согласиться с тем, что в последней версии некоторые буквы, например, w и i, обозначают и гласные [и], [у] и согласные [й] и [у] звуки по отдельности, а также сочетания двух звуков, гласного и согласного — [yy], [yu], [iy], [y], [ii] и др., что просто недопустимо и прямо противоречит принципу «один знак — один звук».

Точно также внешне буквы предлагаемой версии вроде бы полностью соответствуют знакам общетюркского алфавита. Но это обманчивое впечатление. Так, например, буква iw общетюркском обозначает наш звук [ы], а наши «алфавитосозидатели» предлагают этим знаком обозначать звук [i]. Т.е., например, такие слова как ini, bilim, например, такие слова как ini, bilim тюрки всего мира отображают на письме в виде ini, bilim, а нам предлагают эти же слова писать как iч bilm. С другой стороны, буквой u, которая во всех тюркских языках отражает звук [й], предлагают передавать звук [ы], что возмутило даже самого главу государства и т.д.

Таким образом, предлагаемый вариант абсолютно не исходит из общетюркского алфавита, главным постулатом которого является передача одних и те же идентичных звуков одинаковыми буквами, а, наоборот, прямо противоречит ему.

— **Ерден Задаулы, большое спасибо за интересное интервью!**

КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

привыкли читать и писать, используя весь арсенал русского алфавита, треть которого вообще не имеет никакого отношения к казахскому языку. Т.е. нужно признать, что у нас попросту вообще не было как такового казахского алфавита, а был некий русско-казахский набор литер. Сейчас нам предстоит создать алфавит только одного языка — казахского.

Однако, к сожалению, мы зачастую, пусть отчасти, но пытаемся вернуться к привычному прошлому и втискиваем в наш национальный алфавит буквы для отображения звуков, которых никогда в казахском языке не было и не будет. Конечно, они присутствуют в заимствованиях, которые мы произносим по инерции не по-казахски, а чисто по-русски.

Министерству науки, в ведение которого передан Комитет по языковой политике, предстоит создать объективный и многоуровневый механизм экспертирования и учета мнений ученых и разноместных организаций, как это, пусть с большим трудом, но все же удалось реализовать для написания учебников и учебных пособий. Сейчас у нас все решает одна-две бюджетные госструктуры, что показало свою неэффективность.

Пользуясь случаем, хочу сказать о том, что Международная академия «Қазақ тілі», имеющая много зарубежных и республиканских филиалов и представительств, костяк которых составляют профессиональные языковеды, всегда готова к выполнению возложенных на нее задач и обязанностей.

Языковые проблемы всегда требуют ответственного и бережного отношения к ним. И нас радует и вселяет большую надежду тот факт, что президент страны К.Токаев в этом важнейшем вопросе занял верную позицию.

— **Вопрос по поводу вашей Академии. Раньше ведь вы возглавляли общество «Қазақ тілі». Оно сейчас переименовано или это новая организация?**

— Год назад общество неожиданно «забрали» в Астану. Причем инициаторами этой процедуры выступили чиновники очень высокого ранга — государственный секретарь Кырымбек Кошербаев и тогдашний вице-премьер Ералы Тоғжанов. Мне в частной беседе объяснили, что действуют от имени главы государства.

Когда госсекретарь мне озвучил, кого они хотели бы видеть во главе «нового преобразованно-

талантливого государственного деятеля Берика Абдыгали. На нем и сошлись...

И мы, бывшие президент и вице-президент международного общества «Қазақ тілі», я и Бижомарт Қапалбек, создали названную вами организацию. Учредителями стали неправительственные и некоммерческие структуры «Международный тюркологический центр» и «Институт развития государственного языка». У нас большая команда — большинство серьезных отечественных ученых страны, зарубежные казаховеды, академики, доктора наук и много перспективной молодежи.

— **Вы созданы недавно. Какие мероприятия вам удалось провести?**

— Назову основные. Мы открыли представительства в ЕС, США, Турции, России, Китае. В ближайшее время будут созданы отделения еще в ряде государств. Это связано с тем, что исторически почти половина казахского населения в настоящее время вынуждена находиться за пределами политических границ современного Казахстана. Из-за таких объективных обстоятельств тотальная миграция казахского населения в РК затруднена и может быть реализована лишь частично. Поэтому перед государством и обществом встает большая проблема культурно-языкового обеспечения и восполнения потребностей зарубежной казахской диаспоры в области обучения родному языку.

Особенно остро данный вопрос поднимается представителями казахской диаспоры в России и Китае. Например, ранее в России в местах компактного проживания казахов было более 300 школ с начальным обучением на родном языке. В настоящее время — только несколько классов-факультативов в горном Алтае. Ситуация в КНР тоже плачевная. Нуждается в экстренном содействии в этой сфере казахская молодежь, проживающая

новым руководством института. В итоге после моего увольнения два министра культуры и образования в течение двух лет три раза презентовали главе государства один и тот же недоработанный до конца вариант латинского алфавита.

И каждый раз перед этой процедурой, заблаговременно узнав об этом по своим каналам, мы проводили масштабные научные совещания с привлечением всего цвета нашей республиканской филологической науки с привлечением ведущих зарубежных казаховедов, подробно объясняли недочеты, которые нужно исправить, и тут же направляли материалы конференции всем уполномоченным государственным органам, начиная с администрации президента.

И — самое примечательное! — три раза президент Касым-Жомарт Кемелевич Токаев открыто поддерживал мнение отечественных ученых и открыто заявлял об этом, подчеркивая, что не все недостатки устранены и нужно продолжить работу над усовершенствованием нового алфавита. Конкретно, с примерами и подробно глава государства повторил свою критику на общенациональном курултае. И каждый раз он давал поручения Институту языкознания исправить эту ситуацию. И в ответ на задания президента институт продолжал упорно настаивать на той же, критикуемой всем научным сообществом версии...

В конце концов, мы еще раз получили предварительную информацию о том, что указ главы государства об утверждении алфавита может быть подписан в день науки 12 апреля. Однако утверждение его в таком несовершенном и сыром виде, в котором он банально был «зацементирован» его нынешними разработчиками, гарантированно привел бы к новому фиаско!

И наш последний форум был посвящен этой теме. И нашу под-

Отбасы-адам баласының өсіп-өнер, қаз тұрар, қанат қағар ұясы, алтын бесігі. Тәрбиенің кілті отбасының өмір-тіршілігіне байланысты. Әсіресе, ата-ананың адамгершілік бейнесі балаларды тәрбиелеудің негізгі көзі. «Қыран ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі». Бала өмірінің алғашқы күнінен бастап ата-ана өздерінің негізгі борыштарын атқаруға кіріседі, яғни оларға тәрбиеші бола бастайды. Отбасының берік негізі рухани мүдденің бірлігінде болмақ. Оның тату-тәтті болуы, береке-бірлігі ең алдымен әке-шешенің бір-біріне, балаларына қалай қарайтындығына байланысты.

ұғымтал, тілалғыш етіп баулу ата-ананың басты міндеттерінің бірі. Отбасында бала тәрбиесіне теріс ықпал ететін факторлардан ата-ана әрқашан аулақ болуы керек. «Әкеге қарап ұл өсер, шешеге қарап қыз өсер», «Әке көрген оқ жонар, шеше көрген тон пішер» демекші, жалпы отбасында ұл бала тәрбиесінде әкенің, қыз бала тәрбиесінде шешенің орны ерекше. «Қызың өссе қызы жақсымен ауылдас бол, ұлың өссе, ұлы жақсымен ауылдас бол», «Ұл туса елдің қорғаны, Қыз туса елдің көркі» деп халқымыз бекер айтпаған шығар. Мұның бәрі әке-шешенің бала тәрбиелеудегі өздерінің үлгі-өнегесіне де тікелей байланысты болмақ.

басы – тал бесік» – деген нақыл бар. Иә, данышпан ата-бабаларымыз бала тәрбиесін сол бесік жырынан тегін бастамаса керек. Бесікке бөленген сәби үшін тәрбие басы – Бесік жыры. Ананың бесік жырымен бесіктен шыққан бала әнге, өнерге сол құйттай кезінен жақын болады. Себебі ана сүтімен бірге құлағына сіңісті болған әсем ән ұрпақ үшін өмірлік серік болатынын ол кісілер жақсы білген. Қазақ халқының өлеңге, ақындыққа жақындығын ғалымдар осыдан деп түсіндіреді. Ол шындық та болар. Себебі, бірер шумақ өлең құрай алмайтын қазақ жоқ. Ендеше бүгінгі заманауи кездің өзінде де сәбиді бесікке бөлеп өсірудің маңызы зор екенін

Қай-қайсымыздың болсын көңіл-күйіміз, өзіміз қарым-қатынас жасайтын адамдардың мінез-құлқына тікелей байланысты. Өйткені, жақсы қатынас адамды қуантады, өмірге құштарлығын арттырады. Өкінішке орай, кейбіреулердің өзін дұрыс ұстай білмегендігінен, өз бойына, мінезіне бір сәт болса да назар аудармағандығынан өзінің де, өзгенің де көңіл-күйін төмендететіні кездесіп қалатыны өкінішті-ақ. Мұндай сүреңсіз қасиеттен өсіп келе жатқан жас ұрпақ қандай өнеге алмақ?

МІНЕЗ БАЙЛЫҒЫ – ДӘУЛЕТ

Керісінше, айналасындағыларға құрметпен қарап, екінші біреуді сыйлау, жаман әдеттен қашып, жақсыға сүйсіну адамның жеке басының беделін арттырып, көпшілікпен тәуір қатынаста болуға жағдай туғызып қана қоймай, өзінің де, өзгенің де өмірін нұрландыра түседі. Ең бастысы осы өнегені көріп, содан нәр алып өскен ұрпақ жақсы мінезден де, адамгершілік қасиеттерден де кенде қалмайды.

Әдетте, көпшілік ата-ана баласының дені сау, тамағы тоқ, киімі бүтін, теріс әдеттерден аулақ болу жағына барынша көңіл бөледі де, оның бойында жастайынан жақсы қасиет, сынық мінез қалыптастыруға онша мән бермейді. Соның нәтижесінде балаларда тым ашушан, өзімішті, тәкәппар немесе жуас, өте тұйық, сондай-ақ ұрыншақ мінездер қалыптасады. Оның өзін кейбір ата-ана баласы өсіңкіреп, жоғары сыныптарға барғанда ғана байқайды. Сонда ғана өкінеді. Мұндай жұйге ұрыншақ үшін баулада жақсы мінез қалыптастыру мәселесіне де сәбидің бесіктегі кезінен бастап-ақ мән берген жөн.

«Аспандағы айды алып бер» деуге дейін баратын сәбидің айтқанының бәрін бұлжытпай орындап, бәйек бола беретін әкешеше, сөз жоқ, өзімішті, өркөкірек, «әзірге мәзір» жалқауды тәрбиелеп өсіргенін өзі де байқамай қалады. Керісінше, баланың талабына зер салған ата-ана оны орындау аса қиындық туғызбаса да, оның денсаулығына, тәрбиесіне тигізер пайдасы мен зиянын іштей сарапқа салып, өзара ақылдасып барып шешім жасайды.

Көршінің он жасар ұлы велосипедке тым әуес болды. Әкешеше қарсылық жасамағандықтан велосипедінің түрі өзі өскен сайын өзгере берді. Көбіне ол көшедегі зуылдаған машиналармен жарысуды мақтан санайтын және мұндай «ерлігін» үйде айтып та отыратын. Оның бұл қылығының теріс әрі қауіпті екендігі жөнінде үй ішінде ешқандай ескерту жасалған жоқ. Өз өнеріне мәз болған бала бір бұрылыста жүк машинасына соғылып, өзі едәуір жерге ұшып кетті, велосипед машинаның астында қалды. Баласының естүссіз ауруханаға түскенін естігенде ғана ата-анасы оның велосипедке өте үйірлігін есіне алып, тыйым салмағанына, ескертпегеніне қатты өкінді.

Ал оның күнде машинамен жарысып жүретін қылығын көретін көршісі «велосипед әпер» деп мазалайтын балаларына:

– Біздің ауламыз өте тар, көшеде машина көп. Тек жақсы оқып, тәртіп бұзбасаңдар ғана көктемгі, жазғы, күзгі демалыс күндері қала сыртындағы оңаша саяжайда велосипед тебуге рұқсат етеміз, – дейтін.

Бұл уәдесін ұқыпты орындайтын да. Демек, бұлар баланың талабын тәрбиемен ұштастырып жүргізе білді. Бала мінезінің жағымды, жағымсыз болып

қалыптасуы отбасындағы үлкен-кішісіне, ондағы адамдардың өзара қарым-қатынасына да байланысты. Таңертең ұйқыдан тұрғанның бір-біріне «қайырлы таң» тілеп ілтипат көрсетуден бастап, өзара дауыс көтермей, мәдениетті жұмсақ сөйлесіп, қарым-қатынас жасайтын үйдің балалары да сынық мінезді ұқыпты, жинақы болып өседі.

Ал, ұрыс-керіс жиірек болатын отбасындағы сәбилерде дәрекі, ызақор, ашушаң не барынша қорқақ мінез қалыптасады. Сондай-ақ отбасы мүшелерінде өзара сыйластық болмаса, оны бала тез сезеді. Мұндай отбасындағы сәбилер жаман әдетке үйір, ұғымталдығы төмен, мінезі нашар келеді. Демек, үй-ішінде өзіне бақылау жасамаған, өзін дұрыс ұстай білмейтін ата-ананың бала тәрбиесіне немқұрайды қарауы ұрпағының болашағына балта шапқанмен бірдей.

Кейде бір үйдегі екі-үш баланың мінездерінің әр түрлі екендігіне таңданамыз. Көбінесе алғашқы бала ашық мінезді, жұртпен оңай тіл тапқыш, көңілді, сергек келеді. Ал, одан кейінгілердің біреуі тұйық, онша сөйлей қоймайтын, көп нәрсеге қызықпайтын енжар, белсенділігі төмен болады.

Оларға берілетін тәрбие, тұрмыстық жағдай да бірдей бірдей тамақтанады, бірдей киінеді. Ендеше мінездегі ерекшеліктің себебі неде?

Әдетте, тұңғыш балаға, алғашқы немереге ерекше күтім жасалып, көбірек көңіл бөлінеді. Оның әрбір қимылы, сөйлеген сөзі, іс-әрекеті ескерусіз қалмайды. Бір сөзбен айтқанда, онымен қалыптан артығырақ қатынас жасалады. Ересектердің ілтипатына, мейіріміне бөленіп, әр нәрсеге көбірек араласқандықтан көңіл-күйі сергек, мінезі ашық, белсенді, жігерлі көрінеді.

Ал, көп сөйлейтін тұйық, жуас мінез бұдан гөрі көңіл аз бөлінген, көбінесе өзімен-өзі ғана ескерусіз өскен сәбиге тән. Бұл жерде мұндай баланың белсенділігін жігерін арттыруға бола ма деген сұрақ тууы әбден заңды.

Кезінде ата-ана өздері жіберіп алған олқылықтың орнын тынымсыз, аса сергек тәрбие арқылы ғана толтыра алады. Мұндай сәбимен көбірек айналысып, әңгімеге тартып, оны тыңдап, тындырған нәрссін орынды жерінде мақтап, одан да зор іске шамасы келетініне сенім білдіріп, оның бойында жігер отын тұтатып, өзіне-өзінің сенімін арттырса ғана мақсатқа жетеді. Бірте-бірте тұйықтықтан туған жалған ұялшақтық батылдыққа ауыса бастайды. Бұл тәрбиені аяқсыз қалдырмай, балада тұрақты жақсы мінез қалыптасқанға дейін жалғастыра берген жөн.

Баланы көп ұрсып, жазалап, сөге беру де жігерін құм етіп, ашындырып жібереді. Мұндай әдет дұрыс тәрбие құралы емес. Бала қылығын ескерусіз қалдырмай, үнемі көңіл бөліп, кемшілігін дер кезінде түсіндіріп отырса, теріс кете қоймайды. Әңгіме сондай әдістің кейде жетпей қалатындығында.

Күләш БЕЙСЕНБИЕВА,
педагог-журналист
Алматы

ОТАН ОТБАСЫНАН БАСТАЛАДЫ

Ерте кезде балалар оқыса да, оқымаса да дін талап еткен тұрмыс ережесін білуге, орындауға тиісті болған. Ғасырлар бойы қалыптасқан, халық дәстүрлері мен салттары болған, отбасы тәртібі мен артқылы қатаң реттеліп отырған. Мысалы: қызға қандай киім лайықты, шашты бір өрім бе, әлде екі өрім етіп өруі дұрыс па, оны шашбаумен сәндеу керек пе, не орамалдың, не кимешектің астына жасырып қойған жән бе дейтін жайларды жіктеген. Ал, көзгергіз кезде қыздарымыздың кіндігін көрсетіп жүруі, жарассын-жараспын-сын киімдерді киюі, өміріміздің бір бөлшегіне айналғанын жасыра алмаймыз. Баланың жақсы адам болуы тек ғана өмірдің ағымынан қалмай киіну ғана емес, ең негізгісі өмірден өз орнын таба алатын азамат ретінде тәрбиелеу жағы ақсап жатады.

Ата-бабамыз отбасы тәрбиесінде еңбекке де көп мән беріп, ол туралы да өзіндік ойларды қалдырған. «Өзің үшін еңбек қылсаң, өзі үшін оттаған айуанның бірі боласың. Адамзаттың қамы үшін еңбек қылсаң, алланың сүйген құлы боласың» деп отбасында баланы жастайынан еңбекке баулудың маңыздылығын жоғары қоя білген. «Ата – ана балаға сын-шы». Балалардың бос уақытын дұрыс ұйымдастырып, немен айналысып жүргендігіне жіте көңіл бөлсе, мерзімдік басылымдарға жаздырып, әдеби шығармаларды оқуға жасынан дағдыландырса кейін бармақ тістейтін оқиғалардың алдын алуға болар еді.

Үлкенді құрметпен қадір тұту, ілтипатты қарым-қатынаста болу, сыйласа болу, ата-ананы қартайғанда қырау, кішіге қамқор болу қазақ халқы үшін жазылмаған заңдар. «Үлкенді сен сыйласаң, кіші сені сыйлайды, кіші сені сыйласа, кісі сені сыйлайды», «Аға әдепті болса, іні әдепті, апа әдепті болса, сіңілі әдепті» т.б. мақалдардан үлгі-өнеге, тәлім-тәрбиеге ерекше назар аударғанын көреміз.

Ата-ананың тәрбиесі – бала мінезінің іргетасы. «Тәрбие – табалдырықтан басталады» нақылы өмірден алынған шындық. Бала тәрбиесі – нәзік те күрделі, әрі қоғамдық жауапкершілікке жатады. Бала – өмірдің гүлі, сол әлеуметтің болашағы. Баланы тәрбиелі де, саналы азамат етіп өсіргіміз келсе, ең алдымен өзіміз кіршіксіз таза, тәрбиелі адам болуымыз керек. Адамгершілік пен саналықтың бастапқы қарапайым белгілерін өнегелі отбасында дарытқан баланың болашағы жарқын, өмірі мәнді болмақ. «Біздің балалар-біздің қарттығымыз, жаман тәрбие-біздің ашақтығы қайғымыз, бұл біздің көз жасымағы, бұл басқалар алдындағы, бүкіл еліміз алдындағы біздің кінәміз» демекші, кең байтақ елімізде ұрпақтан – ұрпаққа жалғасып, ұяттылық, әдептілік, көргенділік, мейірімділік, шарапаттылық салтанат құрып үйлесімділік тауып жатса, сол қымбат қасиеттердің бәрі отбасы, ошақ қасында бүршік атып, бұтағын жаятынын естен шығармауымыз керек. Бабаларымыздан қалған «Тәрбие

ұмытпағанымыз ләзім. Бұл біріншіден, нәрестенің гигиеналық тазалығына, дене бітімінің жақсы қалыптасуына игі ықпалын тигізсе, ең бастысы, баланың бойына өнер дәнегін сіңіретіні тағы бар екен.

Адам үшін ең жақын әлеуметтік орта ол – отбасы. Отбасы – белгілі бір дәстүрлердің, жанға жағымды өнегелердің, асыл мұралар мен қаймағы бұзылмаған салт-дәстүрдің сақтаушысы. Отбасында бала алғаш рет өмірмен, қоршаған ортамен танысып, мінез-құлық нормаларын игереді. Отбасы баланың азамат болып өсуінің негізі болып табылады.

Қазіргі заманға сай біздің М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Университеті колледжінде аптаның бес күні ішінде жеке психологиялық және социологиялық сауалнамалар мен тренингтер әр топтың білім алушылармен бірге жүргізіледі. Әр топтың білім алушыларына арналған апталықтар мен қатар тәлім-тәрбиені дамыту жолындағы негізгі мемлекеттік білім беру бағдарламаларына сәйкес, біздің оқу орнымызда әр түрлі жиындар мен тәлім-тәрбиені ұмытпау жолындағы ашық сабақтар мен социологиялық зерттеулер және әр баланың психологиялық санасын ояту мақсатындағы жүргізілген іс-шаралар өз нәтижесін беріп келеді. Болашақты бастау қиын емес ал тәрбиені ұмытпау қоғамның қозғаушы күші болып табылады. От басындағы ата-ана тәрбиесінен бөлек қоғамдық ортадағы тәрбиенің мәні зор. Себебі қоғамдық ортада білім алушы өзінің сана-сезімін, қарым-қатынасын, ұлттық болмысын, тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрін, болашаққа деген көзқарасын өзгертіп қана қоймай азаматтық құндылықтарын сақтап, өзінен кейінгі жас буын білім алушыларға үйретеді. Болашақты бастау өз қолымызда.

А.Б. ӘЗІМБАЕВА,
педагог психолог
А.Б. БЕЙСЕНБИЕВА,
әлеуметтік педагог,
М.Әуезов атындағы
ОҚУ колледжі
Шымкент

ҚАЗАҚТЫҢ ҚАРАНАРЫ ЕДІ

АРТЫНДА АЗАМАТТЫҚ ІЗ ҚАЛДЫ

Көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Бердібек Сапарбаев өмірден озды.

Осынау қайғылы жағдайға байланысты Президент Қасым-Жомарт Тоқаев марқұмның отбасы мен жақын туыстарына көңіл айту жеделхатын жолдады.

— Бердібек Мәшбекұлы ұзақ жылғы еселі еңбек жолында лауазымды қызметтерді абыроймен атқарып, еліміздің саяси-экономикалық, әлеуметтік-мәдени өркендеуіне және өңірлерді дамытуға мол үлес қосқан еді. Мемлекетіміздің сындарлы саясатын зор біліктілікпен жүргізе білді. Қазақстанның беделі мен мәртебесінің арта түсуіне қажыр-қайратын жұмсады. Азаматтық қадір-қасиетімен ел ішінде құрметке бөленді. Соңына өшпес із қалдырған Бердібек Мәшбекұлының есімі мен жарқын бейнесі халқымыздың жүрегінде мәңгі сақталады. Марқұмның иманы саламат, жаны жәннатта болсын, — деп жазылған жеделхатта.

Беу дүние, Бердібек ағамыз да бақи дүниеге аттанып кетіпті ғой?! Сап-сау жүрген секілді еді...

Алла алдынан жарылқасын! Пейіште рухы шалқи бергей!

Талмай еткен еңбегінің арқасында тарланға айналған Бердібек ағамыз өмірінің соңына дейін аттан түскен жоқ! Ат үстінде кетті...

Көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Бердібек Сапарбаев бес өлкені басқарды. Екі рет Үкімет басшысының орынбасары болып, ең ауыр әлеуметтік салаға жетекшілік етті. Ең бейнеті көп Еңбек министрі болды. Кеденнің керегесін кеңейтіп, іргесін бекемдеді. Бердібек Сапарбаев басқарған кезде Кеденнің миллиардтар ағылып жатқан тесігі бүтінделіп, жыртығы жамалды. Қатаң бақылау орнатылды. Бұны келденде істегендер ризалықпен айтып отырады.

Бес облыста бейнет кешті. Барған жерлерінің барлығының әлеуметтік-экономикасы көтеріп кетті. Артында жақсы іс пен жақсы сөз қалды. Қай облыста барсаңыз да, Бекеннің игі бастарын айтып, мақтап отырғанда марқайып қаламыз. Өткен жолы Шығысқа барғанымызда есімі елге белгілі бір ағамыз «Сапарбаев пен Ислам Әбішевтің кезін аңсап, жылғытын жағдайдамыз» — деп ағынан жарылған болатын...

1995 жылы 42 жасында Қызылорда облысын басқарды. Қызылордада жұмыстың қызуын арттырған Бердібек Сапарбаев 1999 жылы шуы көбейіп тұрған Оңтүстік Қазақстан облысына әкім болып келді. Бұл кез облыстың төрттаңдап шөгіп жатқан кезі еді. Қалада жарық жоқ, газ жоқ, жылы су жоқ, жұмыссыздар басып кеткен... Қалалықтар көп қабатты үйлерінен шығып, тамағын аулада істеп ішуі дағдыға айналған.

Электр жарығы жоқтығы соншалық түнде ұшып келген ұшақтар Шымкентті көрмнің өтіп кетердей қараңғылық басқан кез, ел еңсесі түскен кез еді...

Бердібек ағамыз белді буып, білекті түріп, бейнетке белшесінен кірді де кетті. Әрине, оңай болған жоқ. Облыс пен Шымқаланың әлеуметтік-экономикаға қан жүгіртіп тұрған қаншама стратегиялық маңызды нысандардың барлығы Бекене дейінгі әкімдердің кезінде жекешеленіп кеткен. Солардың

әрқайсысымен соттасып жүріп, жекешеленіп кеткен маңызды нысандарды қайтарды.

Қарқынды қайрат танытып, халықтың ықыласын аударған әкімнің жаулары да аз болған жоқ. Жамандау, жала жабу басталды. Тек Бердібек Сапарбаевті жамандау үшін ғана Шымкенттегі әйгілі трайбалистер тобы бір «Ар-Дақ» деген газет ашты. Ол газеттің негізгі жұмысы Бекеннің аяғынан шалу болды. Газеттің «Ар-Дақ» деген аты да өзіне сай еді — Арға Дақ салатын жалалы материялар толы болатын.

Осындай кезде жаңадан ашылған «Қазақ үні» газеті «Сын болса, шын болсын» деп, ел үшін еңбек етіп жатқан еңбеккер әкімге нақты дәлелдермен араша түскен болатынбыз.

2002 жылы Бердібек Сапарбаев Қаржы вице-министрі — Кеден комитетінің төрағасы болып Елордаға ауысты. Төрт жылға жетпейтін уақытта төрттаңдап шөккен облысты төрт аяғынан тік тұрғызып кетті. Оңтүстік оналды. Шымкентке жарық та, газ да келді. Қала қалыпты жағдайға түсіп, қарқынды тірлікке көшті.

Бұл Оңтүстік Қазақстан облысына әкімдік жүйе енгелі облыс әкімінің алғашқы рет абыроймен, жақсы атпен астанаға ат ауыстыруы еді.

Облыспен қоштасу жиынында Бердібек Сапарбаев елдің бәріне рахмет айтты. Бірақ адамға, «Ар-Дақ» газетінің бас редакторына бір ғана сұрақ қойды:

— Енді сендер «Ар-Дақ» газетін қайтесіңдер, жабасындар ма? Ол газетті тек мені жамандау үшін ашып едіңдер, мен енді астанаға ауысып бара жатырмын ғой! — деді.

Елду күліп, дүретіп қол шапалақтады. «Бас редактордың» басы орындықтар арасынан көрінбей қалды...

Бердібек Сапарбаевтың Оңтүстіктегі онды жұмысынан ол кісінің ел аузында қанатты сөзге айналған кезінде: «Ер екенді білейін, Шымкентті басқарып көрші» деген сөзі қалды.

Шығыс Қазақстан облысын басқаруға барғанда Өскемен қаласына өзі іскерлігіне көзі жеткен Ислам Әбішті астанаға вице-министр болып бара жатқан жерінен шақырып алып, әкім етіп тағайындады.

Еңбек десе ешқандай сағатқа қарамай жұмыс істейтін

САПАРБАЕВ БЕРДІБЕК МӘШБЕКҰЛЫ

Бердібек Мәшбекұлы Сапарбаев 1953 жылы 9 ақпанда Қызылорда облысы Жаңақорған ауданының Бесарық ауылында туған.

Орта мектепті бітіргеннен кейін ол еңбек жолын 1969 жылы Жаңақорған ауданындағы «Задария» кеңісінде жұмысшы болып бастады. 1971-1973 жылдары әскери борышын Германияда өтеді. 1977 жылы Алматы халық шаруашылығы институтын экономист мамандығы бойынша бітірді.

Бердібек Мәшбекұлы Сапарбаев 1977-1978 жылдары Қазақ ССР Қаржы министрлігінде алғашында экономист, кейіннен бас экономист, бөлім бастығының орынбасары қызметтерінде болды. 1988-1994 жылдары Қазақстан Республикасы Білім министрлігінің Басқарма бастығы, министрдің орынбасары болды, 1994 жылдың қаңтарынан тамызына дейін Қазақстан Республикасы Президентінің Аппараты мен Министрлер Кабинетінің әлеуметтік және еңбек қорғау, қаржы бөлімі меңгерушісінің орынбасары, 1994 жылғы тамыздан 1995 жылдың наурызына дейін Қазақстан Республикасы Министрлер Кабинеті Басқарма істерінің әлеуметтік және еңбек қорғау, қаржы бөлімінің меңгерушісі, 1995 жылғы наурыздан қыркүйек айына дейін Қазақстан Республикасы Министрлер Кабинеті Аппаратының басшысы, Республика Министрлер Кабинетінің мүшесі болды. 1995 жылы Қызылорда облысы, 1999 жылы Оңтүстік Қазақстан облысының әкімі болып тағайындалды, ҚР Кеден мекемесінің бастығы болды. Экономика ғылымдарының докторы, профессор.

1999 жылдың 16 шілдесінде Б.Сапарбаевқа «Қызылорда қаласының құрметті азаматы» атағы берілді.

екі тарлан Шығысқа шырай кіргізіп, Өскеменді өскелең қалаға айналдырды. «Красный Восток» атанған қалада ешкім істемек түгілі, ойларына да алып көрмеген коммунизм көсемі Лениннің облыс әкімдігі алдындағы ескерткішін алып тастап, асқар Алтай төріне асқартатып, ұлы Абайдың алып ескерткішін тұрғызды.

Орта Азиядағы ең еңселі мешіт салды. Алтай бөктеріне Еліміздегі ең биік Ту тігілді!

«Шығыс Шынары» халықаралық мүшәйрасы төрт жыл дәуірлеп өтті. Қазақтың бүкіл ақын-жазушылары асқар Алтайды жырлап кетті. Қадыр, Тұманбай, Исраил, Темірхандар бастаған шайырлар Ертістің толқынымен толқып тұрып жыр оқыды. Қазақстанның Халық жазушысы Қабдеш Жұмәділдің «Шығысқа алдымен Абай келді. Одан соң Абайдың інілері, қазақтың ірілері келді» деп шалқып сөйлетіні осы кез еді.

Екі жыл бұрын Жамбыл қаласы маңындағы Байзақ ауданында оқ-дәрі қоймасы жарылғанда «Ақ жол» партиясы сол ауылдағы жағдайы нашарларға көмір түсіріп беріп, көмек көрсеттік. Азат Перуашев бастап, бірнеше депутат барып, ел жағдайымен таныстық. Сонда

уақытпен санаспай күндіз-түні шапқылап жүрген облыс әкімі Бердібек Сапарбаевпен кездескенде «Ақ жолға» алғысын айтып, ризалығын білдірген еді.

Сол жамбылдықтар Бекен зейнетке шығып, әкімдік қызметтен кетерде тайлы-таяғымен жиналып, жаппай қимай қоштасып, шығарып салды. Көзіне жас алған елдің ерекше ықыласын көріп, Бекеннің де көңілі толқыды. Темірдей жүйке бір сәт босады...

Ел қимай, көзіне жас алып шығарып салатын Бекен секілді әкімдер некен-саяқ. Ал құтылғанда қуаныштан жылайтын әкімдер жетіп артылады... Құдай солардан сақтасын!

Ақтөбе облысында әкім болып тұрғанда мұнайымызға қолын майлаған қытайлар облыс әкімі қатысқан үлкен жиналыста аудармашысымен қосылып, қазақ жеріндегі жиында қытай, не орысша сайрап жатқанда тоқтатып қойып: «Қазақстанда мемлекеттік тіл — қазақ тілі! Қазақ тілінде сөйлеу керек! Қытайда қытай тілінде сөйлеуге бола ма?!» — деп тыйып тастағанда, ел бір серпіліп қалған еді.

Бердібек ағамыз айтылған сыннан қорытынды шығара білетін. Кейбір әкімдер секілді ерін бауырына алып туламай-

тын. Біз «Қазақ үні» газеті мен порталында Шығыс Қазақстан облысына сын мақалалар да жазып тұрдық. Оның бірі «Өскемен қай елдің қаласы? 707 көшенің қазақшасы 2 пайыз ғана?!» деген мақала. Екіншісі — Өскеменге Абай мен Михаэлистің сәтсіз ескерткіші қойылғанда. Қорытынды дұрыс болды. Қала көшелері қазақшаланды. Ал сәтсіз ескерткіш бір күн ғана тұрып, алынып тасталды...

Бекенді биыл соңғы рет Президенттің ауызашарында Ақордада, содан соң өзі ауызашар бергенде Әзірет Сұлтан мешітінде көріп едім. Елдің бәрін жинаған еді сонда ағамыз. Биыл жемісті жетпіске толып еді.

«Бір тойым болатыны сөзсіз менің, Дәл қай күні екенін айта алмаймын!» деп ұлы ақын Төлеген жырлағандай, мерей-тойына дайындалып жүрген еді...

Өмірі демалуды білмейтін Бердібек көкем Көкшеге демалысқа барып еді... Бір демалыс... мәңгілік демалуға ұласарын кім білген?! Бір тынбай соққан алып жүрек тоқтады...

Бурабайға барып шөккен қазақтың қаранарын қасында болған інісі Ислам Әбіш Арқадан Алматыға алып қайтты... Қалың жұрт ардақты Бекенмен қоштасып...

Өмір деген осы! Алладан үкім келді — қайтпас сапарға аттанып кете барды...

Иә, ел қабырғасы қайысып жоқтағандай, Бекен нағыз қазақтың қаранары еді... Қандай биік лауазымдарда істесе де, қазақы қарапайымдылығын жоғалтпады!

Қазақтың көрнекті ақыны, Түрік мемлекеттері Жазушылар одақтары қауымдастығы төрағасы Ұлықбек Есдәулет ағамыз айтқандай: «Тәуелсіздік тарихындағы бірегей тұлға Бердібек Мәшбекұлы Ел үшін, жұрт үшін, жер үшін, ұлт үшін жарғақ құлағы жастыққа тимей, қажымай-талмай қажырын жұмсаған ат төбеліндей аз қайраткердің бірі еді...».

Бекен туралы сөзді ол кісіні жақсы білетін жайсаң ағамыз, талай жыл Сенаттың абыройын арттырған серке азамат Мұрат Бактиярұлының дәл тауып айтқан бағасымен қорытайын.

«Арда ағамыз Беке, мемлекетіміздің дамуына, халқымыздың қапысыз нұғаюына үлкен үлес қостыңыз. Әкім деп аталатын басшылық институттың ЭТАЛОНЫ болдыңыз. Оған қалың көпшілік куә. Өз басыңыздың тарих деп аталатын кәрі шалдың алдында арыңыз таза!».

Ал Азаматқа ең басты керегі осы емес пе?!

Халыққа істеген іс ұмытылмайды, халық жүрегінде сақтала береді.

Алды пейіш, арты кеніш болсын арда ағамыздың!

Жалпы қазаққа көңіл айтамыз!

Жеңгейге, ұл-қыздарына, ізбасар інісі Нұрлыбек бауырымызға, туған-туыстары мен ағайындарға көңіл айтамыз.

Иманы саламат болсын!

Қош, қазақтың қаранары Бердібек аға!

Бақұл болыңыз!

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫ: АКАДЕМИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТ АРТАДЫ

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Бас редактор –
Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН

Qazaquni.kz ақпарат агенттігінің
Бас редакторы –
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы –
Гүлмира САДЫҚ

БӨЛІМ РЕДАКТОРЛАРЫ:
Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ
(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:
Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Жезқазған қаласы:
Жанат АСАНҚАЛИ
(8-702-384-12-00, 8-702-261-20-98)

Қарағанды облысы:
Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:
Телен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:
Рахат АЛТАЙ
(8-775-998-15-39)

Түркістан облысы:
Әбдіғалпайр АЙДАР
(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)
Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:
Әтіргүл ТӘШИМ (8-702-489-47-23)

Тарату бөлімі:

Астанада:
Жасулан ИСА
(8-776-120-19-72)

Шымкентте:
Мұтан ИСМАЙЛЫ
(8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш»
дүңгіршіктерінде сатылады
(8-701-572-88-47)

**Газет ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген.
Күәлік №13976-Г (Алғашқы күәлік
№1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).**

Автордың пікірі мен редакция көзқа-
расы сәйкес келе бермейтінін ескер-
теміз. Қолжазбалар өңделеді және
қайтарылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші
жауап береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме
жасалуына кәсіпкер.

Газетте «Қазақпараттың»
материалдары пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер
орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 400
ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:
050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3
ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:
8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com
www.qazaquni.kz

Кезекші редактор Гүлмира САДЫҚ

Саясат НҰРБЕК, Ғылым және жоғары білім министрі:

ҰЛТТЫҚ БІЛІМ НЕГІЗІ НЫҒАЯ ТҮСЕДІ

Бүгінгідей жаһандану мен цифрландыру жағдайында халықаралық еңбек нарығындағы бәсеке артқы ұлттық білім беру жүйесінің ашық әрі бәсекеге қабілетті, үздіксіз оқу мен кәсіби дағдыларды дамытуға жол ашатын – икемді үлгісіне қажеттілік

тұдырды. Біз «Coursera қазақ тілінде» жобасы аясында әлемнің ең үздік профессорларының курстарын қазақ тіліне аударуды бастадық. Бұл –білім сапасын көтерумен қатар ана тіліміздің әлеуетін арттыру тұрғысынан алғанда өте маңызды бастама.

Джефф МАДЖОНКАЛЬДА, «Coursera» компаниясының басшысы:

БІЛІКТІ КАДР ТАПШЫЛЫҒЫ БОЛМАЙДЫ

Біз Қазақстанның кәсіби мамандар жетіспеушілігінің алдын алу және жылдам көбейіп жатқан халық санын ескеріп, студенттерге де, профессорлық-оқытушылар құрамына да цифрлы экономика саласында жетістікке жетуге қажет дағдыларды игеруге мүмкіндік жасалып жатқанын қолдаймыз. Ғылым және жоғары білім министрлігі мен Coursera-ның стратегиялық серіктестігі арқылы әлемдік үздік компа-

ниялар мен университеттер дайындаған 650-ден аса курс жергілікті тілге аударылып, ол контент 25 мемлекеттік университеттің оқу бағдарламасына енеді. Жобаны ұлттық деңгейде жүзеге асыру және түрлі бағдарламаларға енгізу Үкімет, жоғары білім беру жүйесі мен Coursera, BMG Upskill секілді стратегиялық серіктестердің өзара тығыз ынтымақтастық орната алуы арқылы мүмкін болды.

Болат ЖӘМІШЕВ, «Қазақстан халқына» Қоғамдық қорының төрағасы:

НАРЫҚТА СҰРАНЫСҚА САЙ МАМАН АТАНАДЫ

Бұл жоба қазақстандық студенттерге лайықты білім алып, ең озық трендтерді игеру арқылы нарықта аса білікті және сұранысқа сай маман атануына, сондай-ақ, қазақ тілінің өзектілігін арттыруға мүмкіндік береді деп ойлаймыз. 2023 жылы түлектердің 75%-ы ҰБТ-

ны қазақ тілінде тапсырғандықтан, әлемдік үздік курстардың мазмұнын қазақ тіліне аудару сұранысқа ие, әрі бұл қазақ тілін қолданатын талапкерлер саны айтарлықтай екенін көрсетеді. Бұл көрсеткіш жыл санап арта түседі.

Сағыныш ИГЕНБЕРДИЕВА, Шәкәрім атындағы университетінің «Есептеу техникасы және бағдарламалық қамсыздандыру» мамандығының студенті:

ОНЛАЙН-БІЛІМ САЛАСЫНЫҢ БЕРЕРІ КӨП

Бұл курсты оқу арқылы шет елдегі беделді жоғары оқу орындарының сертификаттарын иелендім. Бұл мен үшін зор қуаныш әрі зор жетістік деп білемін. Әрине, онай болды деп айта алмаймын. Көп үйренген сайын одан сайын қызығушылығым арта түсті.

Мен курсераны, яғни онлайн-білім сала-

сы арқылы белгілі ақпаратты тез қабылдауға дағдыландым.

Алдағы уақытта да курсера платформасынан курстар оқу ойымда бар. Аталмыш курстар арқылы алған білім мен тыңғылықты тәжірибем болашақта білікті маман атануыма мүмкіндік беретіні анық.

Гүлмира БАҚЫТЖАНҚЫЗЫ

Елдегі білікті маман-кадрлардың дайындалуы іргелі мемлекет негізі екендігі анық. Бұл тұрғыда атқарылып жатқан әрбір іс болашақтың иесі – жастар қамы үшін жасалып жатқаны да белгілі. ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі мен «Қазақстан халқына» Қоғамдық қорының қолдауымен «Coursera қазақ тілінде» жобасы аясында қазақ тіліне 654 курстың аударылуы саладағы айтулы жаңалықтың бірі болды. Осынау игіліктің арқасында аталмыш курсқа еліміздегі 25 өңірлік жоғары оқу орнының студенттері қол жеткізбек. Бұл мамандар даярлау жолында жүзеге асып жатқан жүйелі жұмыс қазақ тілінің ғылым тіліне айналуына жол ашты.

Astana IT University ғимаратында ҚР Ғылым және жоғары білім министрі Саясат Нұрбек, «Қазақстан халқына» Қоғамдық қорының төрағасы Болат Жәмішев, Coursera компаниясының Бас атқарушы директоры Джефф Маджонкальда, BMG Upskill компаниясының басшысы Рауан Кенжеханұлы және Coursera өкілдері қатысқан келелі кездесу өтті.

Жиын барысында Coursera компаниясының Бас атқарушы директоры Джефф Маджонкальда «Coursera қазақ тілінде» жобасына қатысушы 25 аймақтық университет ректорлары, проректорлары және студенттерімен кездесті. Жиынға қатысушылар өңірдегі оқу орындарының академиялық әлеуетін арттыруға бағытталған жобаның алғашқы нәтижелерін талқыға салды.

«Қазақстан халқына» Қоғамдық қоры мен Ғылым және жоғары білім Министрлігінің қолдауымен «Coursera қазақ тілінде» жобасы аясында қазақ тіліне 654 курс аударылып, еліміздегі 25 өңірлік жоғары оқу орнының 19 300 студентіне осы курстардан өту мүмкіндігі берілмек. Бүгінде бұл университеттерде жалпы саны 155 мың студент білім алады.

Курстарды қазақ тіліне аудару жұмысы Coursera-ның техникалық және әдістемелік қолдауымен жүзеге асырылып жатыр. Қазір 50 курс қазақ және орыс тілдеріне толықтай аударылып, платформаға жүктелді. Бұл бағыттағы жұмыстар өз жалғасын таба бермек. Одан әрі келесі 50 курстың аудармасы аяқталып, платформаға жүктелу үстінде.

Қазіргі таңда аймақтық 25 оқу орнының студенттері жалпы 26 мыңнан аса курсты аяқтады. Атап айтқанда, курстардың 11 358-і – қазақ тілінде, 8 653-і ағылшын, 6 096-ы орыс тілінде өткен. Қазақстандық студенттер арасында «Кәсіпкерлік: кәсіптің негізін қалау», «Командаларға жетекшілік ету: көшбасшы ретінде даму», «21-ғасыр жұмыс орнындағы қарым-қатынас», «Кәсіби және жеке өнімділікке арналған уақытты басқару», «Инженерлерге арналған дифференциалдық тендеулер», «Проблеманы тиімді шешу және шешім қабылдау» деп аталатын курстар жоғары сұранысқа ие болды.

Осы тұста Coursera-ның Қазақстандағы жергілікті ресми серіктесі – BMG Upskill компаниясы екендігін атап өту ләзім. Компания COURSEQA-QAZAQSTAN платформасын дайындап, өңірлердегі университеттерде Coursera орталықтарын құрды.

Кездесу барысында «Coursera курстарын оқу процесінде қолданатын үздік халықаралық университеттердің тәжірибесі» тақырыбындағы уоркшоп өтті. Жиын соңы Coursera платформасындағы курстарынан сәтті өткен студенттерді марапаттауға ұласты.

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ – «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	429,24	3 ай	қала	1287,72	6 ай	қала	2575,44	12 ай	қала	5150,88
1 ай	ауыл/аудан	447,86	3 ай	ауыл/аудан	1343,58	6 ай	ауыл/аудан	2687,16	12 ай	ауыл/аудан	5374,32

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ250856000000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК КСЖКЗКХ, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында
басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

(А) – материалдың жариялану ақысы төленген